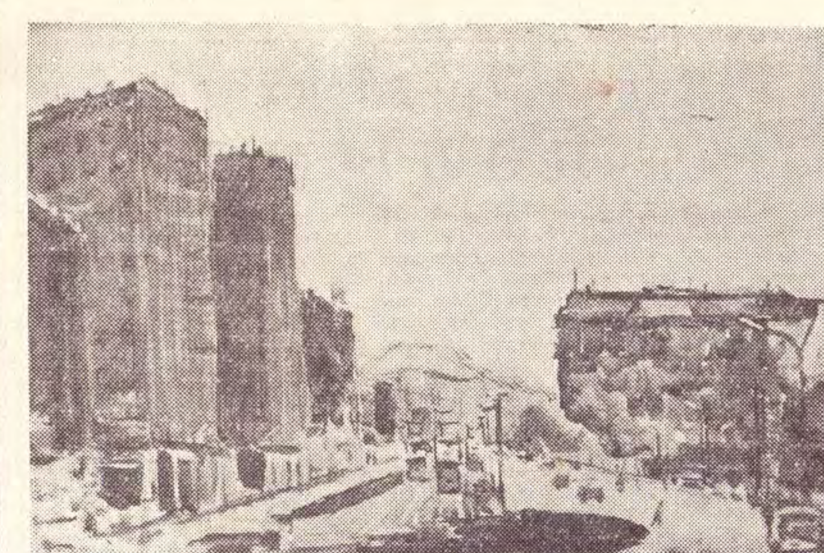
ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 2 (1536) | Пятніца, 6 студзеня 1961 года | Цана 4 кап.

Мастакі Я. Красоўскі і Ул. Стальмашонак у мінулым годзе пабывалі ў турысцкім падарожжы па гарадах прыдунайскіх краін — Румыніі, Балгарыі, Венгрыі, Югаславіі, Чэхаславакіі і Аўстрыі. Яны зрабілі многа эцюдаў, акварэльных малюнкаў, якія зараз экспануюцца на выстаўцы ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР.

На здымках: рэпрадукцыі работ **Ул. Стальмашонка** «Будапешт. Раніца» і **Я. Красоўскага** «Вена».

Насустрач Пленуму ЦК КПСС

Выстаўкі, лекцыі, даклады

У хатах-чытальнях, сельскіх клубах, дамах культуры і бібліятэках рэспублікі арганізаваны выстаўкі літаратуры, прысвечаныя Пленуму ЦК КПСС, які неўзабаве адбудзецца. На выстаўках — пастановы партыі і ўрада па пытаннях развіцця сельскай гаспадаркі, артыкулы і фотаздымкі, якія сведчаць аб уздыме калгаснай вытворчасці. Такія выстаўкі арганізаваны ў Тураўскай, Барысаўскай, Маладзечанскай раённых, Гомельскай, Віцебскай, Магілёўскай абласных бібліятэках.

Цікавую выстаўку падрыхтавалі работнікі мінскай гарадской бібліятэкі імя Я. Купалы. Работнікі абласной бібліятэкі імя Пушкіна распрацавалі метадычныя пісьмы па правядзенню літаратурных вечароў.

Раённыя бібліятэкі рэспублікі ўкамплектавалі бібліятэкі-перасоўкі палітычнай, сельскагаспадарчай і мастацкай літаратурай. Лектары абласных і раённых лекцыйных бюро, а таксама ўніверсітэтаў культуры чытаюць у калгасных клубах і дамах культуры лекцыі і даклады па пытаннях развіцця сельскай гаспадаркі рэспублікі.

Канцэрты для калгаснікаў

Многія сельскія клубы Бешанковіцкага раёна стварылі агітбрыгады, якія з поспехам выступаюць перад калгаснікамі, рабочымі і служачымі. Агітбрыгада Астравенскага сельскага клуба нядаўна выступіла з канцэртамі ў вёсках Вяжышча, Плісы, Крупенькі.

Добра працуе Бачэйкаўскі сельскі клуб. Яго дырэктар Анатоль Каржанеўскі кіруе хорам. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці часта выступаюць перад калгаснікамі.

Добры мастацкі калектыў — агітбрыгада Старскага сельскага клуба. Яна выступіла ў аддаленых вёсках сельгасарцелі імя Леніна.

К. ХРУЦКІ.

ЗА НОВАЕ, КАМУНІСТЫЧНАЕ

«Усім гарадам, ад малога і да дарослага, у паход, таварышы, на разведку новага жыцця!» — пісала «Пінская праўда» 12 ліпеня 1960 г. Пінчане вырашылі ператварыць свой горад ва ўзорны па працы, культуры, грамадскаму парадку.

Газета заклікала ўсіх грамадзян Пінска «строга захоўваць савецкія законы і правілы сацыялістычнага ладу жыцця, развіваць і ўдасканальваць народныя дружыны, таварыскія суды і іншыя грамадскія арганізацыі, весці рашучую барацьбу супраць дармаедаў, гультаёў, рвачоў, спекулянтаў, кіруючыся вялікім прынцыпам сацыялізма: «Хто не працуе, той не есць». «Не будзе месца сярод нас злодзеям, хабарнікам і хуліганам...», «Акружым нянавісцю п'яніц, скандалістаў і паклёпнікаў...»

З таго часу «Пінская праўда» ў разнастайных па жанру і форме матэрыялах адлюстроўвае выхаваўчую работу, якая праводзіцца ў горадзе.

Цяпер у Пінску вучыцца кожны трэці. Дзейнічаюць народныя ўніверсітэты тэхнічнай творчасці, камуністычнага выхавання, універсітэт для бацькоў і ўніверсітэт здароўя. Упершыню ў рэспубліцы пры індустрыяльна-тэхнічным тэхнікуме створана агульна-тэхнічнае вячэрняе аддзяленне, мэта якога — падрыхтоўка і ўдасканаленне спецыялістаў сярэдняй кваліфікацыі.

У 1959 г. жыхары Пінска за добраўпарадкаванне роднага горада атрымалі першую прэмію і пераходны Чырвоны сцяг ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР.

З яшчэ большай энергіяй і любоўю ставяцца пінчане да добраўпарадкавання горада цяпер. Галоўная іх увага скіравана на грамадскія арганізацыі—вулічныя і дамовыя камітэты, саветы пры домаўпраўленнях, праўленні Дома культуры і клубаў, бібліятэчныя саветы, саветы чырвоных куткоў і на іншыя органы калектыўнага кіраўніцтва і супрацоўніцтва, у якіх занята звыш 500 чалавек.

Калектыўныя намаганні прыносяць добрыя вынікі. Вось прыклады. На швейнай фабрыцы калектыў перайшоў на самакантроль. Некалькі прадуктовых магазінаў працуюць без прадаўцоў, а ў прамтаварных — створаны аддзелы з адкрытым доступам пакупнікоў да тавараў. У бібліятэках горада адкрыт свабодны доступ чытачоў да кнігі. На многіх прадпрыемствах горада заработная плата рабочым, інжынерна-тэхнічным работнікам і служачым выдаецца без касіра.

Уступаючы ў трэці год сямігодкі, працоўныя Пінска з яшчэ большым энтузіязмам змагаюцца за выкананне сваіх высокіх абавязацельстваў.

Паход працягваецца.

М. ЧАПРАСАЎ,
слухач Мінскай вышэйшай партыйнай школы.

СЭРЦА АДКРЫТА ЛЮДЗЯМ

Пра гэты выпадак Соф'я Антонаўна не любіць успамінаць. Затое дзяўчаты новаму чалавеку пра яго абавязкова раскажуць. А выпадак адбыўся вось які.

Быў цудоўны летні дзень. Ля кароўніка спынілася палутарка. З кабіны выйшла ўжо немаладая жанчына. Агледзеўшыся навокал, яна стрымана ўсміхнулася і пайшла да кароўніка.

Ніхто, вядома, не чакаў, што ўсё гэта так адбудзецца. Восем дзён назад вядомую ў раёне даярку дзяўчаты праводзілі ў санаторый «Нясвіж». «Няхай адпачне, паправіцца цётка Зося», — думалі яны. Але праз тры дні даяркі атрымалі ад яе пісьмо. У ім, нібы між іншым, гаварылася, што, маўляў, добра тут, дзяўчаты. Вазьміце ў старшыні машыну, прыедзьце ў нядзелю сюды, наведайце сваю старую. Маладыя сяброўкі раскусілі гэтую «дыпламатыю». Яны ведаюць цётку Зосю. Нават з пісьмом не пайшлі да старшыні калгаса Мікалая Адамавіча. А цяпер вось яна і сама.

— Хоць так, хоць сяк лайце, а інакш я не магла, — апраўдвалася Соф'я Антонаўна. — Ала і Люба ў інстытут на сесію паехалі. А я на курорце. Трох у брыгадзе адразу няма? Тут і не пачуеш, у якія дзверы бяда ўвойдзе.

Соф'я Антонаўна лёгенька махнула рукой, што нібы азначала: «Вы ўжо, любыя, зразумейце мяне...»

Дзяўчаты ўзрадаваліся. Акружылі Соф'ю Антонаўну, пяшчотна гладзяць па плячы, не зводзяць вачэй з яе твару. А Нёман, які коціць воды тут жа ля фермы, іскрыўся, шумеў, ззяў...

* * *

Хто не ведае ў раёне гэтую маленькую, поўную бязмежнай любві да людзей жанчыну — даярку, ардэнаносца, члена ўрада. Жыве яна ў вёсцы ў невялікім доміку. Але гасцей — даярак, брыгадзіраў, заатэхнікаў, старшынь калгасаў часцей за ўсё сустракае на ферме. Вось і цяпер прыехаў знаёмы ёй чалавек. Соф'я Антонаўна спытала: «Што, Васіль Пятровіч, паўшчувалі? За малако?» Той адвёў позірк. «Ды не злуйся, галубок. Значыць, вінаваты, там дарэмна дакараць не будуць».

Васіль Пятровіч уздыхнуў:

— Сёлета нібы і добра выйшлі — сілас ёсць, канцэнтраты, а толку мала. Умення няма ці што...

Соф'я Антонаўна адказала:

— Уменне... Яно з неба не падае, на ляту не зловіш. Яго па крупінках збіраць трэба. Была неяк я ў адным калгасе. Седзячы ў кабінеце старшыні, выпадкова заўважыла за шафаю скручаную ў рулоны паперу. Разгарнула і ахнула. Ды гэта ж плакаты аб вопыце даярак. Я і кажу старшыні: «Што ж гэта, прапаганда перадавога вопыту?» «А хто ж яго ведае, можа Верка туды засунула», — адказаў ён.

Госць усміхнуўся, але нечакана пачаў скардзіцца: даяркі, маўляў, у іх калгасе маладзенькія, адным словам, дзяўчынкі яшчэ.

Замест адказу Соф'я Антонаўна паклікала дзяўчыну, што праходзіла міма.

— Скажы, Зіначка, колькі ў нашай камуністычнай дзяўчат?

— Ды амаль усе.

— А цяпер адкажы, калі ласка, даўно вы працуеце на ферме?

— Нядаўна, гады два, бадай. Пасля школы.

— А скажы, уменне да вас адразу прыйшло?

— Што вы, цётка Зося! Спачатку тыцкаліся, як цяляты ўпацёмку, вы ж ведаеце. А потым ужо...

— Я ведаю... Ну, прабач нам...

Соф'я Антонаўна падміргнула госцю: гэтыя самыя дзяўчаты два гады назад па паўтары тысячы надойвалі. А сёлета? Вось Валя Насевіч, Зіна або Света Лыч па чатыры тысячы ўжо надаілі. Некаторыя крыху менш. Але абавязацельствы ўсе ў поўную меру выканалі. Брыгада ў раёне першае месца заняла. А некаторыя члены брыгады новы, шэсцьдзесят першы год сустрэлі яшчэ ў жніўні і верасні. А калгас наш? Хоць ён, як вы ведаеце, і аб'яднаны, і давялося яму далучаныя гаспадаркі на буксір браць, — таксама крок падвоіў. Малако ракою цяпер цячэ...

Яны выйшлі з кароўніка.

— Мара ў нас вялікая, — працягвала Бондар. — У новым годзе— усім чатырохтысячніцамі стаць. Гэта раз. Другое — электрадойку ўвесці. А што датычыць дапамогі іншым — калі ласка, справа за намі не стане. Гасцям заўсёды рады. І яшчэ адна запаветная мара — няхай у новым годзе ўвесь наш калгас стане камуністычным.

— Так, пра Зіну я гаварыла... Старанная. Мы яе ўсе любім — і маладыя і старыя. У нас усе адна адну выручаюць. А як жа! Усе за аднаго і адзін за ўсіх.

Потым дадала:

— Шчаслівая... у Крамлі была. Мікіту Сяргеевіча слухала. Яна нам шмат пра гэта расказвала.

Раптам Соф'я Антонаўна ва ўпор паглядзела на Васіля Пятровіча і спытала:

— А ў вас дзяўчаты хоць вучацца?

Той разгубіўся.

— Не, здаецца, ніхто...

— А ў нас, галубок, дзве даяркі па два курсы інстытута ўжо скончылі. Тры сяброўкі іх таксама хутка паступаць туды будуць. Астатнія пайшлі ў вячэрнія школы сельскай моладзі. Вось справы якія... Я ім увесь час казала: «Вучыцеся, дзяўчаты. Вам з цягам часу фермы, калгасы прымаць трэба будзе».

Госць пачаў развітвацца:

— Дык, значыць, можна, Соф'я Антонаўна? Я прышлю да вас сваіх дзяўчат. Вы ўжо ім пакажыце, што і як.

* * *

— Расказваць пра гэта цяжка,— усхвалявана гаворыць Зіна Аўсянік, звяртаючыся з трыбуны да даярак, якія прыехалі ў раённы цэнтр з усіх калгасаў. — Трэба ўсё гэта ўбачыць самім, трэба адчуць тое, што адчувалі мы, пасланцы Беларусі, там, у Крамлі! Ды і не толькі мы...

— З чаго ж пачаць? Не ведаю, сапраўды... Напэўна, спачатку — пра нараду. Шмат цікавага пачулі... Выступілі Валянціна Гаганава, Мікалай Мамай...

А потым гаварыў Мікіта Сяргеевіч. Не, вы не ўяўляеце сабе, як ён гаварыў! Ведаеце, я, вядома, чытала яго прамовы, мне падабаліся і раней у гэтых прамовах вастрыня, выразнасць думкі. Але калі слухаеш Мікіту Сяргеевіча, бачыш яго жэсты, выраз твару, улаўліваеш інтанацыю голасу — гэта зусім іншая справа. Хрушчоў гаварыў пра камунізм, пра яго будаўнікоў, пра нас... І, разумееце, слухаючы яго, мы ўбачылі сябе іначай, і ўжо не такімі, якія мы цяпер, а якімі станем у будучым. Потым Мікіта Сяргеевіч гаварыў пра мір і пра тых, каму гэты мір упоперак горла... Апладзіравалі яму так, што дрыжалі сцены залы.

Зіна весела ўсміхаецца, усмешка заіскрылася і на тварах тых, хто ўважліва слухаў яе расказ.

— Сядзела я ў Крамлі і думала: нас тут — дзве тысячы. Мы цяпер на віду ўсёй краіны. І ўжо нельга, проста немагчыма цяпер спыняцца— кожны дзень павінен быць крокам наперад!

Вечарамі нас запрашалі на канцэрты, літаральна засыпалі кветкамі, і нам здавалася: сама Масква вітае нас, узнагароджвае дарамі вясны.

Яна задумваецца на хвіліну, у яе вачах не патухаюць шчаслівыя агеньчыкі.

— А Масква — якая прыгожая! Былі на Ленінскіх гарах. Стаялі як зачараваныя. Успомніла я песні пра маскоўскія прасторы, плошчы, палацы і толькі тады зразумела, як правільна ў іх сказана пра Маскву!

Зіна лёгенька дакранаецца да медалю «За працоўную доблесць».

— Вось ён, мой медаль... Вядома, я разумею: тут не толькі мая праца, а праца ўсёй нашай брыгады. І яшчэ я разумею: гэта не толькі ўзнагарода за мінулае, гэта—аванс на будучае, аванс народнага давер'я.

І вяртаючыся дадому, Зіна думала: усё добрае, што здарылася з ёю за яе кароткае жыццё, яе праца, без якой яна не ўяўляе жыцця, яе мары, ад якіх радасна білася сэрца, — усё гэта звязана з фермай, з сяброўкамі.

Яна ад душы рада за сваіх дзяўчат. Свету Лыч і Ларысу Туміловіч прынялі ў кандыдаты партыі. Ала і Света пабывалі ў Маскве на выстаўцы. Мілыя, родныя дзяўчаты!

Потым раптам пайшлі іншыя думкі. Кнігі, газеты, кіно — усё патрэбна савецкаму чалавеку. Яго душа павінна быць багацейшай, больш змястоўнай, прыгажэйшай. Ад чаго ж яна такой стане? Нашы дзяўчаты ўдзельнічаюць у калгаснай самадзейнасці: весела спяваюць, па-заліхвацку танцуюць, умела іграюць. Здавалася б, добра. Але ці часта даяркі бываюць у клубе, на занятках гурткоў, у кіно? Рэдка. Чаму? Вельмі проста. Да 10—11 вечара яны заняты на ферме: кармленне, дойка, уборка. Выйшлі — і дадому: раніцаю ўставаць, калі вёска яшчэ спіць. Значыць, трэба мяняць распарадак працы клуба, нельга забываць работнікам культуры пра жывёлаводаў.

Машына збавіла ход. Зіна страпянулася.

— Прыехалі? Вялікае вам дзякуй. Ну, я пабягу...

Свежы, парывісты вецер ужо разагнаў свінцовыя воблакі. Сонечныя праменні заіскрыліся ў нёманскай халоднай вадзе. А там, ля фермы, ужо была ў зборы ўся брыгада. Яна чакала Зіну, чакала гасцей з суседняга калгаса. Так, сэрцы тых, хто першым уступіць у камунізм, шчодра адкрыты людзям.

Л. СТРОНГ.

Калгас «Нёман»
Уздзенскага раёна.

На здымку: звеннявая калгаса «Свіслач» Берастовіцкага раёна Алена Антонаўна **Маціеўская.** Яе звяно летась сабрала з кожнага з 14 гектараў пасеваў па 412 цэнтнераў цукровых буракоў. У трэцім годзе сямігодкі члены звяна абавязаліся вырасціць на кожным гектары не менш 420 цэнтнераў буракоў.

Фота **А. Перахода.**
Фотахроніка БЕЛТА.

ЭКСПАЗІЦЫІ НАШЫХ ДЗЁН

Нядаўна работнікі музея Вялікай Айчыннай вайны атрымалі цікавую пасылку — два вялікія кавалкі солі з рознакаляровымі пражылкамі. Гэтую соль у падарунак музею прыслалі шахцёры Салігорскага калійнага камбіната. У фонд музея ад рабочых прамысловых прадпрыемстваў Мінска прыбылі мадэлі аўтамабіляў, станкоў, трактароў, матацыклаў. Усё гэта ўстаноўлена ў новых экспазіцыях, прысвечаных пасляваеннаму будаўніцтву рэспублікі.

Увагу наведвальнікаў музея прыцягваюць карты электрыфікацыі БССР і прамысловасці рэспублікі. На новых экспазіцыях музея можна ўбачыць узоры прадукцыі заводаў Беларускага Саўнаргаса — тэлевізары «Беларусь-5» Мінскага радыёзавода, швейную машыну аршанцаў, крышталёвыя вырабы шклозавода «Нёман», гадзіннікі, фотаапараты, электравымяральныя прыборы, тканіны са штучнага валакна і інш. Змешчаны скульптуры і фатаграфіі перадавікоў прамысловасці і сельскай гаспадаркі, камсамольцаў — ударнікаў камуністычнай працы.

Э. РЫСАЕЎ.

Сустрэча з пісьменнікам

Іван Шамякін сістэматычна сустракаецца са сваімі чытачамі.

Днямі ў Барысаве рабочыя, служачыя, настаўнікі, хатнія гаспадыні, вучні, пенсіянеры абмяркоўвалі новую кнігу пісьменніка «Трывожнае шчасце».

— Калі чытаеш раман «Трывожнае шчасце», — гаворыць чытач Ліпніцкі, — усім сэрцам верыш у праўдзівасць падзей, у праўдзівасць учынкаў герояў твора.

Настаўніца Лісоўская спынілася на выхаваўчым значэнні твора. Піянерважатая першай сярэдняй школы Эвентава гаварыла пра паказ пісьменнікам падзей Вялікай Айчыннай вайны і партызанскага руху ў Беларусі.

Цёпла сустрэты чытачамі, І. Шамякін расказаў аб сваіх творчых планах, аб значэнні мастацкай літаратуры як магутнага фактара ў камуністычным выхаванні працоўных.

У фае клуба былі арганізаваны выстаўка і продаж кніг пісьменніка.

А. БЕНЯНСОН.

Захаваць помнікі прыроды

16 верасня 1921 г. па ініцыятыве Уладзіміра Ільіча Леніна быў выдадзены спецыяльны дэкрэт «Аб ахове помнікаў прыроды». Як жывыя прыродныя лабараторыі-запаведнікі вылучаліся некранутыя куткі лясных масіваў. Браліся на ўлік асобныя экземпляры жывёл і раслін, вадаспады, азёры, месцазнаходжанні выкапняў чацвярцічнай фауны і г. д.

Багатая помнікамі прыроды і наша Беларусь. Буйнейшы з іх—Белавежская пушча. Яна мае сусветнае значэнне па каштоўнасці лесанасаджэнняў і з'яўляецца адзіным месцам на зямным шары, дзе захаваліся зубры.

У Беларусі ёсць выдатныя экземпляры дрэў: цар-дуб у Данілевіцкім лясніцтве на Гомельшчыне, «дуб Напалеона» паблізу Кобрына, старыя гіганцкія дубы ў ваколіцах Нясвіжа, Століна, Рубеля, таполя чорная ў Брэсце. 300-гадовы бук непадалёк ад Навагрудка. Дуб-волат вышынёй у 40 метраў расце ў Калінкавіцкім лягасе. Каб абхапіць яго ствол, тры чалавекі павінны ўзяцца за рукі. Узрост гэтага гіганта—прыкладна 250 год. Рэдкі экземпляр пірамідальнага дуба ёсць у Брэсце. У Пастаўскім раёне захаваліся стогадовыя вязы і 150-гадовая ёлка, у Шчучыне—шматгадовая алея вязаў. Выдатны ўчастак некранутага лесу (урочышча «Гарачы бор») ёсць у Катранскім лясніцтве на Гродзеншчыне. На Палессі выяўлены рэліктавыя расліны трапічнага перыяду: вадзяны арэх, альдраванда, азалія панційская, вадзяная папараць. Ёсць у Беларусі і такія помнікі прыроды, як лясное возера Свіцязь у Навагрудскім раёне, возера Дрывяты ля Браслава, усім вядомае возера Нарач.

Да вялікай і важнай справы аховы прыроды трэба прыцягваць моладзь—праз школы, ВНУ, краязнаўчыя музеі, маладзёжныя арганізацыі. Вялікае значэнне мае выданне навукова-папулярных кніг, прысвечаных ахове прыроды.

На жаль, ёсць яшчэ выпадкі безадказнага стаўлення да помнікаў прыроды. Так, напрыклад, жыхар Магілёва Г. Паўлаў жахліва знявечыў чатыры гіганцкія векавыя ліпы. Нягледзячы на законнае абурэнне і пратэсты грамадскасці, Магілёўскі гарвыканком вынес бязглуздае рашэнне «аб уборцы» гэтых дрэў. У радзе месц горада магіляўчане высякаюць і спілоўваюць каштоўныя дрэвы на паліва. З-за неахайнасці гаспадарнікаў у Магілёве знішчаны славутыя «Пелагееўскія гулянкі». На ўскраінах горада ўбіваюць у дрэвы вялікія цвікі, адпілоўваюць галінкі, падсякаюць карэнні, здзіраюць кару. Што, маўляў, зробіцца з дрэвамі, стаяць жа шмат год, не валяцца. Улічыце, таварышы магіляўчане, што дрэвы паміраюць стоячы.

Цудоўны экземпляр гіганцкай ёлкі знішчаны браканьерамі ва ўрочышчы Мурашова недалёка ад вёскі Пушча ў Пухавіцкім раёне. Самавольнымі высечкамі загублена мноства каштоўных дрэў і цэлых гаёў.

У нашай краіне выдаецца часопіс «Прырода», у радзе рэспублік створаны запаведнікі, арганізаваны камітэты па ахове прыроды. У РСФСР прыняты Закон аб ахове прыроды. Спецыяльныя курсы аховы прыроды чытаюцца ў Маскоўскім, Вільнюскім, Адэскім і Тартускім універсітэтах, у Вільнюскім педагагічным інстытуце. Аднак, як ні дзіўна, такога курса няма ў лесагаспадарчых і лесатэхнічных ВНУ. Не аддаецца ўвага пытанням аховы прыроды пры выкладанні батанікі, геаграфіі, заалогіі, слаба працуюць у гэтай галіне краязнаўчыя музеі.

Паказальны вопыт некаторых краін дэмакратычнага лагера. Так, у Польшчы курс аховы прыроды выкладаецца ў большасці ВНУ, а ў некаторых з іх нават створаны адпаведныя асобныя кафедры. Для вывучэння праблем аховы прыроды створаны спецыяльныя навукова-даследчыя ўстановы ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, Польшчы, Чэхаславакіі.

У прапагандзе ідэй аховы прыроды высакародную ролю адыгрываюць савецкія пісьменнікі. Дастаткова назваць імёны Л. Ляонава, В. Закруткіна, К. Паустоўскага. Было б цудоўна, калі б энтузіясты, сэрцам адданыя прыродзе, аб'ядналіся ў Таварыства аховы прыроды. Вялікая сіла грамадскасці адыграла б значную ролю ў зберажэнні як асобных аб'ектаў прыроды, так і рэдкіх ландшафтаў.

Г. МАРГАЙЛІК,
інжынер-лесавод.

ГЕРАІЧНАЕ ЖЫЦЦЁ

Хто хоць раз у жыцці размаўляў з Верай Харужай ці бачыў яе, той назаўсёды захаваў у памяці вобраз мужнай патрыёткі. Мне пашчасціла працаваць нейкі час разам з Верай Захараўнай у Целяханскім райкоме партыі, быць сведкам яе кіпучай дзейнасці.

Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі выпусціла зборнік «Слаўная дачка беларускага народа» *, у якім змешчаны пісьмы і артыкулы Веры Харужай, успаміны яе паплечнікаў па барацьбе і працы. Кожны радок гэтай кнігі — сведчанне гераічнага жыцця, жыцця-подзвігу.

Ужо з Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні пасмяротнага звання Героя Савецкага Саюза Веры Захараўне Харужай можна ўбачыць этапы яе жыцця — актыўны ўдзел у рэвалюцыйнай дзейнасці і гераізм у барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Здаецца, крыху скупаватая біяграфічная даведка «Вера Харужая». Але гаворыць яна пра многае. Усё свядомае жыццё Веры — ад першых свядомых крокаў і да апошняга ўдара сэрца — можна назваць подзвігам. «У партыйным падполлі, поўным небяспекі і трывог, і ў адзіночнай камеры турмы, на сацыялістычных будоўлях і ў партызанскім атрадзе яе ніколі не пакідаў малады запал».

Дзіцячыя гады Веры Харужай прайшлі ў глухім у той час палескім горадзе Мазыры. Тут яна закончыла ў 1919 г. адзіную працоўную школу другой ступені. Потым Вера Харужая працуе настаўніцай у сельскай школе на Палессі. У 1920 г. яна ўступае ў камсамол і ідзе добраахвотна змагацца з бандамі Булак-Балаховіча. А калі краіна прыступіла да мірнай працы, Вера Харужая апынулася ў радах будаўнікоў сацыялізма, паказала свае выдатныя арганізатарскія здольнасці. 18-гадовую камсамолку прымаюць у рады Камуністычнай партыі.

Жаданне ўзбагаціць сваю памяць здабыткамі навукі прывяло Харужую ў Цэнтральную саўпартшколу ў Мінску. Пасля вучобы яна працуе ў апараце Цэнтральнага Камітэта камсамола рэспублікі. Па закліку партыі і Ул. І. Леніна аб узмацненні барацьбы з безнагляднасцю Вера накіроўваецца для правядзення паліткa-выхаваўчай работы ў Мінскі дом юнацтва і камсамольскую камуну. Яна была амаль равесніцай з тымі былымі дзяцьмі вуліцы, але хутка стала душой і агульнапрызнаным кіраўніком камсамольскай арганізацыі, ініцыятарам усіх грамадскіх спраў. Вера Харужая прымала ўдзел у пасяджэннях педагагічнага Савета. Не раз яна ўступала ў спрэчкі з настаўнікамі, якія трымаліся старых поглядаў у пытаннях выхавання дзяцей і юнацтва, адстойвала сумеснае выхаванне і навучанне юнакоў і дзяўчат, змагалася за ўцягненне выхаванцаў у грамадскую працу, за ўдзел іх у вырашэнні гаспадарча-бытавых пытанняў.

Па ініцыятыве Веры Харужай органы народнай асветы выдзелілі са складу Дома юнацтва камсамольскі актыў і стварылі камсамольскую камуну.

Былыя выхаванцы Дома юнацтва і камсамольскай камуны Н. Барысевіч, М. Рымша, А. Рымша ва ўспамінах адзначаюць: самым моцным у характары і паводзінах Веры «было тое, што яна ніколі не гаварыла бяздушных слоў. Да ўсяго яна была ўважлівая, але не патурала тым, у каго былі якія-небудзь зрывы, недахопы, а вельмі ўмела і тактоўна ўскрывала гэтыя недахопы. Яна ведала, хто чым жыве, хто чым дыша, і гэта давала ей ключ да кожнага з нас. Можа, у гэтым і быў сакрэт яе пераканаўчага ўплыву на нас. Гэтым тлумачыцца тое, што ўсе мы не толькі паважалі яе, але і любілі, называлі «нашай Верай»... Характэрна, што да яе слоў нельга было быць раўнадушным. Яны заўсёды даходзілі да сэрца і заўсёды былі дзейснымі».

Вельмі сур'ёзнае выпрабаванне выпала на долю Веры Харужай у 1924 г. Яна накіроўваецца на падпольную рэвалюцыйную работу ў Заходнюю Беларусь. Ва ўмовах суровых рэпрэсій і паліцэйскіх праследаванняў юная падпольшчыца прымае актыўны ўдзел у аб'яднанні разрозненых арганізацый і стварэнні камсамола Заходняй Беларусі. Неўзабаве яна выбіраецца ў склад ЦК камсамола Заходняй Беларусі і становіцца яго сакратаром. Адначасова Харужая была членам ЦК камсамола Польшчы і членам ЦК Кампартыі Заходняй Беларусі.

Аб дзейнасці Веры Харужай у гэты перыяд успамінаюць А. Маляўская і Н. Арэхва.

Падпольшчыца А. Маляўская так піша пра сваё першае знаёмства з Верай Харужай.

Пачалося пасяджэнне камітэта камсамола. Сакратар даў слова прадстаўніку Цэнтральнага Камітэта камсамола таварышу Веры. І пачуўся яе бадзёры, упэўнены голас.

«Цяжка ўявіць, які прыліў сіл выклікала гэта ў нас, — піша падпольшчыца. — Мы ў гэты момант, можна сказаць, ужо адчулі сябе пераможцамі...

Пасля пасяджэння сама сабою завязалася шчырая размова... Простая, баявая, Вера трымала сябе свабодна, натуральна і ўпэўнена, быццам яе акружае не маленькая жменька падпольшчыкаў і як быццам наша перамога—даўно вырашаная справа...»

Так было ўсюды і заўсёды, дзе з'яўлялася падпольшчыца Вера, дзе чуўся яе палымяны голас. Уменне згуртоўваць рады, збіраць сілы — самая выдатная рыса Веры Харужай як камсамольскага важака, агітатара. Гэтаму майстэрству вучыліся ў яе многія камсамольцы.

«Вера спалучала ў сабе якасці важака моладзі і радавога салдата рэвалюцыі», — піша А. Маляўская.

Многа цёплых слоў пра Веру Харужую напісаў ва ўспамінах «У буднях рэвалюцыйнага падполля» Н. Арэхва.

У пачатку жніўня 1925 г. у Беластоку і ва ўсёй акрузе пачаліся масавыя арышты не толькі членаў КПЗБ і камсамольцаў, але і членаў прафсаюзаў, леванастроеных сялян. Дэфензіва напала на след няўлоўнай камсамолкі Веры.

15 верасня 1925 г. яна была арыштавана на адной з кватэр у Беластоку. «Усё было супраць яе: і фальшывы пашпарт, выпісаны на выдуманае прозвішча Веранікі Карчэўскай, і немагчымасць даказаць грамадзянства, пастаяннае месца жыхарства і другія доказы, — піша Н. Арэхва. — На некалькі гадоў зачыніліся цяжкія дзверы турмы».

З пачуццём уласнай годнасці, стойка трымалася Вера Харужая разам з усімі падпольшчыкамі на судзе. У зборніку прыводзіцца вытрымка з пратакола Брэсцкага акруговага суда, дзе яна заявіла, што «камуністычнай ідэі адданая і верна ёй служыць. Не спалохае яе турэмнае знявольванне, як бы доўга яно ні пра-

(Заканчэнне на 2-й стар.).

* «Слаўная дачка беларускага народа». Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск, 1960.

ГЕРАІЧНАЕ ЖЫЦЦЁ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

дажваліся і якім бы ні быў цяжкім лёс, які іх чакае».

Хвалюючымі дакументамі турэмнага жыцця Веры Харужай з'яўляюцца яе «Пісьмы на волю», выпушчаныя выдавецтвам «Маладая гвардыя» ў 1931 г.

«Напісаны яны проста, шчыра. Але з кожнага радка глядзіць на вас чалавек моцнай волі, перакананы рэвалюцыянер, змагар за рабочую справу. У іх няма «паглыбленага самааналізу», гэта не пісьмы героя-індывідуаліста, — гэта пісьмы радавога работніка-камуніста, калектывіста да глыбіні душы. І колькі жыцця, маладосці, энергіі ў гэтых пісьмах!» — так цёпла і ўсхвалявана адгукнулася аб «Пісьмах на волю» Н. К. Крупская.

Голас палымянай патрыёткі, які вырываўся з-за крат на волю, даходзіў да сяброў. Гэтыя кароткія, але хвалюючыя пісьмы — узор публіцыстыкі. За тоўстымі сценамі турмы, за моцнымі кратамі на маленькіх вокнах Вера Харужая жыла жыццём роднай Савецкай краіны, справамі рэвалюцыйнага падполля, цвёрда ўпэўненая ў перамозе вялікай справы. «...лічу сябе шчаслівай, як вельмі нямногія,—піша яна ў адным пісьме сяброўцы Р. — Жыццё блізка праходзіць, а жыццё ў спалучэнні з барацьбой — гэта шчасце».

У засценках турмы Вера Захараўна ніколі не траціла надзеі, што яна зноў вернецца на волю, каб жыць і змагацца, жыць і працаваць.

«Ляціць час, імчыцца. Сяджу ўжо шосты год, — піша яна ў адным пісьме. — Не верыцца мне, проста не верыцца, што я ўжо шэсць гадоў не бачыла свабоды. Але вось яна — я ж вельмі хачу ёю, яна ж нават не ў мінулым, яна — сучаснае і... блізкае будучае... Так, так, яшчэ нейкія намаганні — і мы будзем разам».

А вось як заканчваецца апошняе пісьмо: «Трэба жыць, жыць! Бо кожная подых сённяшняга ветру — магутны заклік да жыцця, гэта хваля сіл. А свабода ж не толькі ўсё бліжэй і бліжэй. Яна ўжо блізка!».

І сапраўды здарылася так. Восенню 1932 г. па дамоўленасці паміж урадамі Савецкага Саюза і Польшчы быў праведзен абмен палітвязнямі. 40 вязняў, у тым ліку і актыўная рэвалюцыянерка Вера Харужая, уступілі на вольную савецкую зямлю.

Сустрэча з імі, як піша Н. Арэхва, вылілася ў хвалюючую дэманстрацыю пралетарскай салідарнасці. Беларускія паэты Я. Купала, М. Чарот, А. Александровіч прачыталі вершы, прысвечаныя барацьбе працоўных Беларусі і самой Веры Харужай.

У роднай краіне Вера Харужая заняла сваё месца на фронце сацыялістычнага будаўніцтва.

Вялікую цікавасць уяўляюць запіскі Веры Харужай, пісьмы з Віцебскага падполля, напісаныя ёю ў грозным 1942 г.

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны Вера Харужая ўдзельнічае ў баях з ворагам у партызанскім атрадзе, а пасля па заданню адпраўляецца ў тыл ворага.

Вораг таптаў зямлю роднай Беларусі, ірваўся ўсё ўперад. Сапраўдная патрыётка не магла спакойна глядзець на ўсё гэта.

«І вось я павінна пакінуць дзяцей, таму што мяне кліча вайна, барацьба за наш край, за нашу ўладу, за нашу свабоду, за маю Беларусь», — піша Вера Захараўна.

І яна пакінула пяцігадовую дачку і чатырохмесячнага сына на выхаванне старэнькай маці. У верасні 1942 г. Вера Харужая пад прозвішчам Анны Сяргееўны Данілавай пайшла ў фашысцкі тыл, у Віцебск, каб арганізаваць партыйнае падполле.

Кароткім, але гераічным і мужным было жыццё смелай падпольшчыцы.

У лістападзе 1942 г. Веру Захараўну схапілі гестапаўцы. На допытах Харужая трымала сябе мужна.

«Я вас ненавіджу! — крычала яна гітлераўцам. — Я савецкая патрыётка і рабіла ўсё, каб вас знішчыць. Больш я не скажу вам ні слова!»

«Ніхто з тых, хто застаўся жывы, не бачыў, як загінула Вера Харужая, — піша ва ўспамінах А. Іванькова, якая разам з ёй прайшла ў турму ворага пасля арышту... Вядома толькі, што мужная дзяўчына-патрыётка загінула ў лістападзе... з сяброўкамі гітлераўцы адвезлі ў Ілоўскі роў і расстралялі».

Так абарвалася гераічнае жыццё слаўнай дачкі беларускага народа Веры Захараўны Харужай. І калі зачытваешся яе пісьмамі, перад табой паўстае вобраз гарачай патрыёткі Радзімы, адданага байца Камуністычнай партыі.

Вельмі шкада, што ў гэтым зборніку няма ўспамінаў аб дзейнасці, вялікім і адданым перакладзе жыцця Веры Харужай — з 1932 па 1941 гг. Складальнікам зборніка варта было падабраць і ўключыць успаміны аб рабоце Веры Харужай на Прыбалтыцы, будзе, а тым больш аб яе рабоце ў знаёмых ёй па падполлю мясцінах у заходніх абласцях Беларусі.

Беларускія паэты напісалі вершы, прысвечаныя Веры Харужай. Драматургі і пісьменнікі ствараюць п'есы і аповесці пра яе жыццё. Але мы яшчэ ў даўгу перад светлай памяццю Веры Харужай.

М. ДАСТАНКА.

Часопісы ў студзені

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца камедыяй Андрэя Макаёнка «Лявоніха на арбіце». П'еса прысвечана жыццю сучаснай беларускай вёскі.

Друкуецца новы раман Піліпа Пестрака «Серадзібор». Дзея твора пачынаецца ў апошнія дні Айчыннай вайны. Падзеі ў асноўным адбываюцца ў адным з калгасаў на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі.

Друкуюцца апавяданні Уладзіміра Караткевіча «Каўчэг» і Міколы Ракітнага «На прыстані».

Пад рубрыкай «Слова аб зямлі бурштынавай» — вершы Антона Бялевіча, Ліі Брыдака, Еўдакіі Лось. Змешчаны таксама вершы Ніла Гілевіча, Алега Лойкі, Рыгора Барадуліна. Публікуецца «Шыльёнскі вязень» Байрана ў перакладзе Ул. Дубоўкі. Гэтаму шэдэўру сусветнай паэзіі прысвяціў невялічкае выступленне Пятрусь Броўка.

Да стагоддзя з дня нараджэння вядомага вучонага-беларусазнаўцы Я. Карскага часопіс друкуе артыкул М. Лобана «Заснавальнік беларускай філалогіі» і ўспаміны праф. В. Барысёнка і Н. Баркоўскай-Карскай.

У раздзеле «Мастацтва» — артыкул А. Сабалеўскага «Рысы біяграфіі пакалення» (пра творчы шлях народнага артыста СССР В. Платонава). Пад рубрыкай «Крытыка» змешчаны артыкул А. Вялюгіна «У майстэрні слова» (аб двухтомніку выбраных твораў М. Лужаніна).

Надрукавана некалькі рэцэнзій: С. Александровіча на кнігу Ю. Пшыркова «Беларуская савецкая проза»; Т. Хадкевіча на зборнік апавяданняў Івана Навуменкі «Верасы на выжарынах»; Ю. Канэ на манаграфію К. Хромчанкі «Піліп Пестрак».

У канцы нумара — старонка гумару.

«Ягор Булычоў і другія»

Глыбока чалавечная драматургія М. Горкага, багатая яркімі мэтаімкнёнымі характарамі, яснымі думкамі і пачуццямі,—цудоўная школа выхавання акцёрскага майстэрства. Для ўвасаблення на сцэне гэтая драматургія патрабуе вялікай, сур'ёзнай падрыхтоўкі акцёраў і рэжысуры, умення раскрываць складанасць, глыбіню, значнасць вобразаў і падзей горкаўскіх твораў. Гэта датычыць і п'есы М. Горкага «Ягор Булычоў і другія», спектакль па якой паказаў на рэспубліканскім аглядзе Народны тэатр Мінскага аўтамабільнага завода.

Поспех спектакля па гэтай п'есе можа вызначыць тое, наколькі акцёрскае пачуццё, уменне пранікнуць у сутнасць вобраза, рэжысёрская думка адбіліся на выкананні ролі галоўнага героя твора.

Вядома, што вобраз Булычова, створаны артыстам Народнага тэатра Г. Яфімавым, яшчэ не роўны. У ім раскрыты не ўсе рысы шматграннага характару героя. Горкаўскі Булычоў мудры і глыбока разумее сваю трагічную памылку чалавека, які доўга жыў «не на той вуліцы». А ў Г. Яфімава ён пераважна баіцца смерці, а не раздумвае над тым, што пазбаўлены магчымасці жыць інакш, чым жыў да гэтага.

Г. Яфімаў удала перадае такія рысы горкаўскага героя, як жыццялюбства, разумнасць, бязлітаснасць у ацэнках людзей. Асабліва пераканаўчы ён у сцэне з Паўлінам. Г. Яфімаў увасобіў вобраз Ягора Булычова ў межах сваіх акцёрскіх магчымасцей.

Паўнакроўны літаратурны матэрыял дазволіў многім выканаўцам знайсці сваё месца ў спектаклі. І няхай нават не заўсёды і не ва ўсім яны раскрылі глыбіню і яркасць характараў горкаўскіх герояў, але і тое, што глядач убачыў, сведчыць пра добрыя магчымасці акцёраў Народнага тэатра.

Дакладны, яркі вобраз Аляксея стварыў С. Дробыш. Ён у невялікім эпізодзе арганічны, пераканальны. Такі і трубач у выкананні В. Самайловіча. У асноўным удалае выкананне роляў Варвары (В. Бяспалава), Шуркі (А. Нікіціна), Ксені (М. Шчарбакова), Прапацея (В. Страшынскі), Таісы (М. Манахава).

У спектаклі ёсць рысы ансамблевасці. Правільна вырашанае афармленне (мастак Б. Чысты) узнаўляе атмасферу булычоўскага дома.

Плённа папрацаваў рэжысёр. Ён дапамог калектыву знайсці і раскрыць у п'есе галоўныя рысы некаторых вобразаў. Але ў спектаклі не пераадолена бездапаможнасць раду выканаўцаў, а галоўнае—неглыбока раскрыта тэма п'есы. Атрымалася так, што галоўнай стала тэма барацьбы за спадчыну Булычова. Але ж гэта не «Смерць Пазухіна», дзе здабыванне славы—асноўны матыў. «Ягор Булычоў і другія»—твор, у якім гучыць рэвалюцыйная тэма, ідзе барацьба паміж сіламі старога і новага. «Марсельеза», што гучыць за акном,—не фон, на якім адбываюцца падзеі, а сама падзея. Барацьба ў доме Булычова больш прынцыповая, чым барацьба за спадчыну.

Пастаноўшчык спектакля К. Арбенін недастаткова акцэнтаваў гэтую тэму, і выкананне роляў усёй групы Дасцігаевых і другіх у спектаклі аслаблена. А ў кожнага ж з гэтай групы ёсць розныя мэты і думкі, якія датычаць іх жыцця і лёсу ў час рэвалюцыйнай бітвы. Гэтая лінія вобразаў (за рэдкімі выключэннямі) прыглушана. У многіх выпадках рэжысёр нават не спрабаваў раскрыць падтэкст роляў, што прывяло да збяднення вобразаў.

Пастаноўка горкаўскай п'есы Народным тэатрам аўтамабільнага завода—з'ява станоўчая. Трэба толькі завяршыць гэтую пачэсную і адказную працу.

В. ЗАХАРАЎ.

СТВАРЫЦЬ МУЗЕЙ НАРОДНАГА БЫТУ

Аднойчы мне давялося быць сведкам цяжкага становішча, у якім апынуўся малады бацька, калі спатрэбілася растлумачыць цікаўнай дачушцы значэнне простага слова «верацяно». Як высветлілася, і за мамаю вельмі цьмяна ўяўляў сабе, што гэта за штука і якое яе прызначэнне.

Прыгадваецца другі аналагічны выпадак. Разглядаючы ў часопісе рэпрадукцыю карціны з вадзяным млынам, салідны сівы грамадзянін з непрыхаваным жалем заявіў, што яму ніколі ў жыцці не даводзілася пабачыць у натуры такое любімае мастакамі і паэтамі збудаванне. Яго субяседніца, студэнтка палітэхнічнага інстытута, сказала, што зроду не бачыла нават простага ветрака...

Гэтыя і да іх падобныя, самі па сабе маланачныя, факты мімаволі прыходзяць мне ў галаву, калі я ўпершыню агледзеў выдатны латышскі музей сялянскага быту, размешчаны ў прыгарадзе Рыгі на беразе маляўнічага возера Югла. Гэты своеасаблівы музей на адкрытым паветры пакідае незабыўнае ўражанне і дае рэдкую магчымасць грунтоўна пазнаёміцца з дробнымі дэталямі быту, які даўно знік, акунуцца ў непаўторную атмасферу далёкага мінулага.

На 70 гектарах рэдкага сасновага лесу раскіданы дзесяткі будынкаў рознага прызначэння. Некаторыя з іх стаяць асобна, іншыя ўваходзяць у склад цэлых гаспадарчых комплексаў-сядзіб, беражліва дастаўленых сюды з розных куткоў рэспублікі. Тыповы для такога роду пабудоў хатні і гаспадарчы абсталюнак узноўлены настолькі дакладна, што ўтвараецца поўная ілюзія толькі што пакінутага гаспадарамі жылля.

Вельмі частыя госці лясного музея — школьнікі. Іх галоўкі заўсёды мільгаюць ля розных пабудоў. Але асабліва ўражвае тая засяроджаная ўвага, з якой латышскія сяляне аглядаюць помнікі суровага мінулага свайго народа.

Між іншым, гэтае мінулае ў музеі зусім не фетышызуецца. Наадварот — пабудовы з іх абсталюнкам служаць нібы вехамі, якія адзначаюць пройдзены шлях і настойліва гавораць наведвальніку: глядзі, да чаго бязрадасным і цяжкім было жыццё тваіх бацькоў і дзядоў і як далёка ты пайшоў ад яго па шляху да яшчэ больш радаснага і цудоўнага заўтрашняга дня!

Пад непасрэдным уражаннем бачанага ля возера Югла мімаволі ўзнікае думка: чаму ж у нас, у Беларусі, да гэтага часу няма нічога падобнага, хоць ёсць не меншыя магчымасці, чым у нашых суседзяў? А здавалася б, маючы ў непасрэдным суседстве такі выдатны ўзор, як было не падумаць пра стварэнне ўласнага нацыянальнага музея народнага быту.

У карысць неабходнасці заснавання падобнага музея ў нашай рэспубліцы можна прывесці нямала важкіх аргументаў.

Пачаць хаця б з таго, што да нядаўняга часу пераважная большасць беларусаў жыла ў вёсках. Пры гэтым не толькі вёскі, але і гарады спрадвеку будаваліся з такога недаўгавечнага матэрыялу, як дрэва. У будаўнічым майстэрстве нашы продкі дасягнулі высокага ўзроўню. Далей, на працягу аднаго пакалення беларуская зямля была двойчы ахоплена ваенным пажарам, які знішчыў мноства помнікаў народнай архітэктуры. З тым большай дбайнасцю варта захаваць хоць бы найбольш цікавыя з уцалелых пабудоў.

Нарэшце, вялікае будаўніцтва вядзецца ў рэспубліцы паўсямесна — ад сталіцы і да глыбінных калгасаў. Яно з дня на дзень змяняе аблічча гарадоў і вёсак і часта з'яўляецца прычынаю знішчэння многага таго, што варта захоўваць.

З натуральнай радасцю і гонарам на старонках нашага друку адзначаецца поўнае знікненне ў цэлых вёсках спрадвечных саламяных стрэх; усё часцей у калгасах замест традыцыйнага дрэва для жылых і гаспадарчых пабудоў скарыстоўваецца цэгла і бетон; не выключае ўжо дзіўны факт, калі ў той ці іншай вёсцы цяжка часам знайсці чалавека, які ўмее сплесці лапці ці чунькі. Усё гэта радасныя з'явы, безумоўна, і ніхто не намераны шкадаваць састарэлых стрэх і лыкавага абутку.

Аднак, думаецца, для нашчадкаў абавязкова павінны быць клапатліва захаваны сапраўдныя экземпляры не толькі лапцей, але і многіх драўляных пабудоў з іх поўным абсталяваннем, бо ў стварэнне ўсяго гэтага наш продак стагоддзямі ўкладаў нямала працы і мастацкага густу.

Неабходнасць захавання найбольш тыповых узораў сельскіх пабудоў ужо ўсвядомлена ў Літве, дзе, паводле паведамленняў друку, за апошні час у радзе калгасаў, пры поўнай перабудове іх на сучасны лад, спецыяльна пакідаецца ў некранутым выглядзе адзін стары дом, каб даць магчымасць моладзі шляхам супастаўлення адчуць глыбіню бяздоння, якое аддзяляе змрочны ўчарашні дзень ад светлага сённяшняга.

На жаль, у нас абыякава ставяцца да знікаючых ветракоў, гумнаў, свірнаў, каморак і іншых збудаванняў, прызначэнне якіх добра могуць растлумачыць толькі старыя.

Гэтыя пабудовы, якія стагоддзямі служылі народным патрэбам, маюць права на нейкае існаванне ў эпоху камунізма, прычым не толькі ў выглядзе маўклівых назваў на кніжных старонках, але і ў натуры — у якасці музейных экспанатаў. У музеях звычайнага тыпу зусім немагчыма або цяжка экспанаваць такія вялікія і ў той жа час вельмі цікавыя экспанаты, як ветраны і вадзяны млыны, курная лазня, саламяныя стрэхі розных відаў, партызанскія зямлянкі і нават ткацкі станок, саматробную сукнаваляльку, нажную ступу і шмат іншага буйнагабарытнага гаспадарчага інвентару. Усё гэта вельмі грувасткае і непрыгоднае для фондасховішчаў, а тым больш для экспазіцый. У гэтым сэнсе ніякі краязнаўчы музей звычайнага тыпу не можа прэтэндаваць на замену музея, падобнага латвійскаму, а тым больш дамагчыся такога эфекту, якога дасягае апошні.

Нягледзячы на змены, якія руйнуюць каштоўныя для музеяў рэчы, многія з іх можна яшчэ захаваць. Аднак ёсць падставы трывожыцца, што сабраць поўную калекцыю, напрыклад, народных беларускіх касцюмаў, падобную да таго цудоўнага набору, які экспануецца ў рыжскім гістарычным музеі, ужо наўрад ці ўдасца пры ўсёй стараннасці.

На мой погляд, для будучага музея наўрад ці варта задавальняцца рамкамі латвійскага прататыпу, г. зн. пабудовамі, якія адносяцца выключна да перыяду феадалізму і капіталізму. Не менш каштоўныя і цікавыя для пакаленняў, якія будуць жыць пры камунізме, і тыповыя дамы сучасных калгаснікаў з іх абсталюнкам.

У стварэнні такога буйнага нацыянальнага помніка культуры ў поўнай ступені павінны быць зацікаўлены Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, Міністэрства культуры БССР, Камітэт па справах будаўніцтва і архітэктуры пры Савеце Міністраў БССР. Ім трэба аб'яднаць намаганні для дасягнення гэтай высакароднай мэты. Не падлягае сумненню, што сур'ёзна дапаможа ім вялікая армія краязнаўцаў-энтузіястаў, да якіх варта звярнуцца з заклікам.

Што датычыць месца для будучага музея, дык яго без асаблівых цяжкасцей можна знайсці непадалёк ад Мінска. Бадай, самы падыходзячы пункт — ваколіцы Мінскага мора.

У арганізацыйны перыяд першачарговай задачай павінны быць хутчэйшае выяўленне найбольш цікавых і тыповых аб'ектаў, каб затым пры больш старанным адборы ўстанавіць самыя прыгодныя для музея.

У заключэнне падкрэслім, што падобныя нацыянальныя музеі здаўна існуюць у скандынаўскіх краінах. Старэйшы з іх, сусветна вядомы «Скансен», знаходзіцца ў Швецыі. «Паўночны народны музей» — у Нарвегіі, «Сеуры Саары» — у Фінляндыі. У Румыніі таксама ёсць аналагічны музей. У нас, у Савецкім Саюзе, прыступілі да стварэння музея народнага быту ў Эстоніі і на Украіне. Некалькі год вядзецца праца па стварэнню музея пад адкрытым небам у сяле Каломенскім пад Масквою, дзе захаваны комплекс помнікаў архітэктуры XVI і XVII стст. Ён паслядоўна папаўняецца іншымі цікавымі старажытнымі драўлянымі пабудовамі, якія дастаўляюцца сюды з аддаленых мясцовасцей Расійскай Федэрацыі.

Варта пажадаць, каб у нашай рэспубліцы не адсталі ад суседзяў і ў бліжэйшы час прыступілі да стварэння свайго музея народнага быту.

А. МАРТЫНАЎ,
дырэктар Кобрынскага ваенна-гістарычнага музея імя А. В. Суворава.

НА КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

Выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай, дзіцячай і музычнай літаратуры, выдадзеныя Дзяржаўным выдавецтвам Беларусі.

Янка Казека. Беларуская байка. Гісторыя развіцця жанра байкі ў беларускай літаратуры, характарыстыка сучаснага стану беларускай байкі. Мастак М. Шырокаў. Тыраж 5 тыс. экз., стар. 204

Іван Сіпакоў. Сонечны дождж. Вершы. Мастак І. Клікушын. Тыраж 3 тыс. экз., стар. 56.

Мікола Гамолка. Шлях адкрыты. Апавяданні. Для сярэдняга ўзросту. Гэта творы пра Ул. І. Леніна, пра ўдзел дзяцей у грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах, пра жыццё, вучобу і адпачынак савецкіх школьнікаў. Малюнкі Ю. Пучынскага. Тыраж 7 тыс. экз., стар. 144.

Беларускія народныя танцы. Для фартэпіяна (або баяна). Склаў С. Грабеншчыкаў. Апрацоўка М. Чуркіна, Я. Цікоцкага, А. Багатырова, Д. Камінскага, С. Палонскага, Р. Пукста. Пераклажэнне для баяна Г. Жыхарава. Тыраж 1 500 экз., стар. 16.

Ю. Семяняка. Хоры. Словы Я. Сержпіна, А. Звонака, М. Танка, М. Машары. Тыраж 1 200 экз., стар. 24.

Э. Тырманд. Варыяцыі. На беларускую народную тэму для фартэпіяна. Тыраж 1 тыс. экз., стар. 8.

Полька. Марш. Для духавога аркестра. Партытура на рускай мове. Музыка Р. Пукста, М. Шнейдэрмана. Інструментоўка А. Майзлера. Тыраж 1 тыс. экз., стар. 40.

Рэпліка чытача

Біяграфічнае «адкрыццё»

Вядома, што вялікі польскі паэт Адам Міцкевіч нарадзіўся на хутары Завоссе ля Навагрудка. Але новае біяграфічнае «адкрыццё» зрабіла нядаўна і паведаміла пра гэта чытачам рэспубліканская газета «Калгасная праўда», надрукаваўшы ў нумары 291 за 13 снежня артыкул кандыдата сельскагаспадарчых навук В. Анціпава «Мемарыяльныя паркі Беларусі». У артыкуле сцвярджаецца, што Адам Міцкевіч нарадзіўся ў Воранаўскім раёне ў былым маёнтку Бальценікі ў сям'і збяднелага шляхціча.

Мы ведаем, як і аўтар, што ў Бальцэніках — цэнтр калгаса імя А. Міцкевіча. Але ў сапраўднасці калгас носіць імя паэта не таму, што ён тут нарадзіўся. У Бальценікі Адам Міцкевіч часта прыязджаў, калі вучыўся ў Віленскім універсітэце. У гэтым маёнтку ў сваяка-графа нейкі час жыла Марыля Верашчака, якую кахаў паэт.

В. Анціпаў, не ведаючы біяграфіі паэта, увёў у зман чытачоў «Калгаснай праўды».

І. БАГІНА.

Размова цікавая і патрэбная

Чытачы масавых бібліятэк Сталінскага раёна Мінска загадзя ведалі, што размова на дыспуце «Пра сыноўні абавязак» будзе вялікая, павучальная і патрэбная. У чым сутнасць прымаўкі «У сям'і не без вылюдка», у чым сіла бацькоўскага аўтарытэту, роля калектыву ў выхаванні новага чалавека — пра ўсё гэта гаварылі чытачы.

У фае клуба аўтарамонтнага завода, дзе праходзіў дыспут, была арганізавана тэматычная кніжная выстаўка. І яшчэ задоўга да пачатку спрэчак тут сабраліся чытачы. Аўдыторыя была розная па складу: побач з педагогамі сядзелі токары, шафёры, слесары, у адной групе са студэнтамі — убеленыя сівізною пенсіянеры. Многія прыйшлі з маленькімі дзецьмі. Не было ў рабочым клубе абыякавых да размовы, якую прапанавалі бібліятэчныя работнікі.

Уступнае слова бібліятэкаркі Соф'і Антонаўны Пясцікавай выслухалі з вялікай увагай. А пасля выступалі чытачы. І калі моладзь, якая прымала ўдзел у дыспуце, больш прыгадвала літаратурныя вобразы з твораў Горкага, Гогаля, Астроўскага і інш., дык людзі больш сталага ўзросту гаварылі пра факты жыцця. Гаварылі і пра тое, як асобныя калектывы змагаюцца з дармаедамі, з усімі, хто імкнецца смачна і соладка есці, не працуючы.

Напружаная цішыня стаяла ў зале, калі выступала педагог сярэдняй школы № 57 Клара Георгіеўна Гур'ева, якая ўзяла тэмай свайго выступлення пытанне «У чым сіла бацькоўскага аўтарытэту».

Не менш усхвалявана гаварыў інжынер аўтарамонтнага завода — сакратар камітэта камсамола Раман Надальскі аб ролі калектыву ў выхаванні чалавека.

Нарміроўшчыца аўтарамонтнага завода Аляксандра Мікалаеўна Дуева, студэнткі IV курса бібліятэчнага факультэта педінстытута Людміла Архіпенка, Тамара Гусева і многія іншыя гаварылі пра тое, што такое бацькоўскае шчасце. Удзельнікі дыспуту спасылаліся на выказванні Макаранкі, Горкага, Ушынскага, Крупскай аб выхаванні чалавека.

А ў заключэнне Людміла Архіпенка зачытала прысутным рэкамендацыйны спіс літаратуры па тэме дыспуту.

Затым дэманстраваліся кароткаметражныя кінафільмы «Слова маці», «Ад сэрца да сэрца».

Масавыя бібліятэкі Сталінскага раёна Мінска за апошні час палепшылі якасць і змест мерапрыемстваў, якія яны праводзяць. Вельмі задаволіў чытачоў, напрыклад, тэматычны вечар «Жанчына ў мастацкай літаратуры», праведзены ў клубе аўтарамонтнага завода.

В. КУПРЫЯНАЎ.

Часопісы ў студзені

«БЕЛАРУСЬ»

Навагодні нумар адкрываецца артыкулам Міхася Калачынскага «Год вялікіх здзяйсненняў». Пра маладога наватара з Мінскага мотавелазавода Уладзіміра Паўлавіча Русака расказвае М. Грыцан у нарысе «Аўтарскае пасведчанне», аб справах Гомельскага падшыпнікавага завода — Б. Глікін у нарысе «Гомельскі падшыпнікавы», пра людзей Калінкавіцкага грыбакансервавага завода — Ю. Поляк у нарысе «Дары палескай зямлі».

Змешчаны ў нумары артыкулы А. Ракавай «Нараджэнне музыкі» — пра маладога кампазітара Я. Глебава, С. Бобава «Аблядзянелая планета» — пра Марс, І. Цішчанкі «Кампазітар М. Чуркін як фалькларыст», І. Кірылава «Выдатны беларускі вучоны», прысвечаны Я. Карскаму, Ю. Багушэвіча «Новая кінастудыя» — аб Мінскай студыі дакументальных і навукова-папулярных фільмаў, Т. Саладкова «У гады рэакцыі» — аб гадах сталыпінскай рэакцыі ў Мінску, В. Кудрашова «Архітэктурны летапіс Гродна».

З мастацкіх твораў часопіс змяшчае апавяданне Міколы Лупсякова «Чалавек з эшалона», аднаактовую п'есу Уладзіміра Няфёда «Браты ва Хрысце», нататкі з запісной кніжкі Міколы Ракітнага «Па дарозе», падборку вершаў Х. Мальцінскага ў перакладзе на беларускую мову, вершы П. Пранузы, С. Гаўрусёва, А. Пысіна.

Пад рубрыкай «Новыя кнігі» друкуюцца рэцэнзіі А. Семяновіча — на працу Ю. Пшыркова «Беларуская савецкая проза (20-я — пачатак 30-х гадоў)», І. Кудраўцава — на зборнік Аркадзя Чарнышэвіча «Праз зімы і вёсны», А. Шаўні — на кніжку вершаў Уладзіміра Нядзведскага «Запрашэнне», Я. Герцовіча — на зборнік апавяданняў Валянціна Зуба «Пад вясновым сонцам».

Шматлікія допісы, нататкі і невялікія артыкулы, змешчаныя ў часопісе, расказваюць аб жыцці і гісторыі роднай краіны.

Часопіс багата ілюстраваны, друкуе старонку мод, каляровыя ўклейкі з рэпрадукцыямі карцін вядомых рускіх мастакоў і мастакоў рэспублікі.

У гэтым нумары даецца чытачу бясплатны дадатак — каляндар на 1961 г.

Недасканалая праца

«Сатыра — надзвычай выразны, даходлівы і найбольш эфектыўны ў сэнсе хуткага ўздзеяння на чытача від мастацтва». Такое азначэнне чытаем у кнізе А. Багровай «Беларуская сатырычная літаратура перыяду Вялікай Айчыннай вайны» *). Відавочна, азначэнне зусім новае, якога, пэўна, не было ў тэорыі літаратуры раней, якога не існуе і зараз.

Хто не чытаў названай кнігі, можа падумаць, што да такога вываду А. Багрова прыйшла, даследаваўшы многія віды мастацтва. Але яна, відаць, і не думала вырашаць тэарэтычныя пытанні сатыры. Вядома, гэта непасрэдна не ўваходзіла ў задачы яе даследавання, дзе, як гаворыцца ва ўступе, «аналізуюцца агульная ідэйна-тэматычная накіраванасць і асноўныя, найбольш характэрныя асаблівасці сатыры ваеннага часу; адзначаюцца асобныя факты сатырычнай дзейнасці пісьменнікаў Беларусі: Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапівы, Петруся Броўкі, Максіма Лужаніна і іншых; асвятляюцца характар і роля асноўных беларускіх сатырычных выданняў разглядаемага перыяду; раскрываюцца псеўданімы і аўтарства большасці непадпісаных твораў».

Сапраўды, гэтыя пытанні пэўным чынам разглядаюцца ў кнізе. Але мастацкая своеасаблівасць сатыры шырока не раскрываецца. Таму зусім нечаканае ў даследаванні азначэнне сатыры як віду мастацтва. Няма, вядома, патрэбы даказваць, што сатыра, падобна, скажам, лірыцы, не ёсць самастойны від мастацтва, бо не мае своеасаблівых, уласцівых толькі ёй сродкаў адлюстравання рэчаіснасці, якімі, перш за ўсё, адрозніваюцца скульптура, жывапіс, музыка, літаратура.

З такой жа незвычайнай лёгкасцю (і, трэба дадаць, безадказнасцю) А. Багрова заяўляе: «Сярод шматлікіх відаў мастацтва сатырычная літаратура займае асобнае месца». Мімаволі паўстае пытанне: а чым жа, родам ці відам, з'яўляецца мастацкая літаратура ў адносінах, скажам, да скульптуры і г. д.

Вельмі часта некаторыя аўтары ўжываюць літаратуразнаўчыя тэрміны не ва ўласцівым ім значэнні. Розныя аўтары ўкладваюць неаднолькавы змест, напрыклад, у паняцці «вобраз», «характар» і г. д. Вось чаму, думаецца, А. Багровай не пашкодзіла б паспрабаваць разабрацца хоць бы ў самых характэрных асаблівасцях і спецыфічных рысах сатыры, якія не надта часта аналізаваліся. Аднак цяжка паверыць, што і тады ёй удалося б даказаць, што сатыра— адзін з «відаў мастацтва».

А. В. Луначарскі ў свой час ставіў перад нашымі літаратуразнаўцамі задачу напісаць гісторыю сатыры як вялікай грамадскай сілы. Такой гісторыі яшчэ не напісана, хоць многія пытанні сатыры ўжо высветлены. Нямала зрабілі для гэтага рэвалюцыйныя дэмакраты. Яшчэ В. Бялінскі сцвярджаў, што сатыру трэба разумець як род літаратуры, што сатыра ў Расіі даўно ідзе «поплеч з другімі родамі літаратуры».

З савецкіх даследчыкаў найбольш плённа распрацоўвае праблемы сатыры Я. Эльсберг. Каштоўныя яго працы аб Шчадрыне, Герцэне. У кнізе «Вопросы теории сатиры» Я. Эльсберг хоць і не дае дакладнага азначэння сатыры, аднак спецыфіку яе, на наш погляд, вызначае правільна: «Сатыру мы павінны разглядаць і як асобны мастацкі прынцып адлюстравання сапраўднасці і як род літаратуры». Увагу шырокага кола чытачоў зверне на сябе і кніга Я. Казекі «Беларуская байка», якая толькі што выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве БССР.

Сатыра не можа быць самастойным відам мастацтва і па той прычыне, што яркія, запамінальныя сатырычныя вобразы ёсць і ў несатырычных творах.

Такім чынам, ужо тэарэтычныя азначэнні ў кнізе А. Багровай даюць падставу лічыць, што даследчыца не зусім ясна ўяўляе сабе спецыфіку сатыры. Адсюль, мабыць, вынікае і другі недахоп кнігі — вельмі свабоднае абыходжанне з тэкстамі твораў, якія аналізуюцца. Часам у іх кідаецца ў вочы незвычайная расстаноўка знакаў прыпынку і не да месца ўжытыя словы. Зверка тэкстаў па першакрыніцах паказвае, што цытаты падаюцца са скажэннямі. Даследчык жа літаратуры, як вядома, не мае права ні пагаршаць, ні паляпшаць мастацкага твора.

У газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну!» чытаем, напрыклад, прыказкі: «Германія громка хварэе ды ціха здохне» (№ 65); «Новыя парадкі — пятля ды падаткі» (№ 63); «Сцелецца лістам, смярдзіць фашыстам» (№ 64). Дазволім сабе прывесці іх у рэдакцыі А. Багровай: «Германія громка хварэла, ды ціха памрэ»; «Новыя парадкі — пятля і падаткі»; «Сцелецца ён лістам—смярдзіць фашыстам». Першая з прыведзеных прыказак пад пяром даследчыцы набыла незразумелае гучанне, адарвалася ад свайго часу, страціла думку, якую даносіла да чытача са старонак газеты. У трэцяй прыказцы зусім лішняе слова «ён».

Відавочна таксама, што ў наступнай страфе знакі прыпынку расстаўлены не адпаведна сэнсу выказвання:

— І чаго, скажыце людзі,
Гэтая гарыла
Картку нечыю на грудзі
Сабе прычапіла.

Каб не склалася ўражанне, што гутарка ідзе пра дробязі, прывядзём яшчэ толькі адзін прыклад...

Тая ці іншая сінтаксічная будова сказа патрабуе сваёй пунктуацыі, з аднаго боку, а сэнс выказвання таксама абумоўлівае пэўную пунктуацыю, з другога боку. Моўна-стылявыя сродкі мастацкага твора падпарадкаваны яго зместу і ідэі, але і ад іх характару залежыць сэнс усяго твора. Мова твораў мастацкай літаратуры — мова вобразная, і часам неразуменне толькі аднаго выразу вядзе да памылковай, недакладнай трактоўкі ўсяго твора. Пераканаўча даказаў гэта А. Адамовіч на прыкладзе паэмы «Новая зямля» ў артыкуле «Нараджэнне жанра».

У кнізе А. Багровай «Эпітафія» К. Крапівы надрукавана ў наступным выглядзе:

Тут ляжыць высокі чын
Кубэ, гітлераў служака,
Пры жыцці быў сукін-сын
І загінуў, як сабака.

На першы погляд можа здацца, што тут усё на сваім месцы. Аднак даследчыца чамусьці палічыла патрэбным «выправіць» К. Крапіву і расставіла знакі згодна свайму разуменню. Не будзем спыняцца на іншым, а разгледзім толькі «папраўку» ў апошнім радку.

У паэзіі К. Крапівы багата прадстаўлены ўстойлівыя народныя параўнанні, выказаныя ў кароткай паэтычнай форме, паміж абодвума членамі якіх ставіцца звычайна коска, радзей — працяжнік. Але ў апошнім радку «Эпітафіі» пісьменнік не робіць супастаўлення, як, скажам, у наступным кантэксце:

Мы ж, не пазнаўшы, што ён —
леў,
Пабілі проста — як сабаку.

Таму ён і не ставіць ніякіх знакаў прыпынку ні ў першай рэдакцыі («Раздавім фашысцкую гадзіну!» № 112), адкуль брала даследчыца тэкст, ні ў апошняй (Збор твораў у трох тамах).

Справа ў тым, што выраз «загінуў як сабака» ў прыведзеным творы не з'яўляецца параўнаннем, а выступае ў ролі метафары, замяняючы тую лексему-паняцце, якой для выказвання гэтай думкі не хапае ў мове. На гэтым прыкладзе бачым, як устойлівае народнае параўнанне пераходзіць у фразеалагічны выраз, набывае пераносны сэнс. Пранікаючы глыбей у сутнасць названага твора К. Крапівы, зразумеем, што параўнанне «загінуў, як сабака» было б у ім не да месца, збядняла б выказванне аўтарскай задумы. Сабаку сабачая смерць — вось якую думку выказвае пісьменнік у «Эпітафіі».

У кніжцы амаль кожная цытата суправаджаецца зноскай — указаннем на першакрыніцу. Аднак адрасы гэтыя не заўсёды правільныя. Вельмі не пашанцавала прыказкам і прымаўкам. Шукаем, напрыклад, такую з іх, як «Што для халуя, то і для ката — адна падрыхтавана плата», у № 66 газеты «Раздавім фашысцкую гадзіну!», а яна змешчана ў № 65. Адрас многіх прыказак зусім невядомы («Перад немцамі гнуўся — перад партызанамі выпрастаўся»; «Быў даносчыкам — стаў нябожчыкам»; «Немец шоў да нас ваякам, а ад нас — ракам» і інш.).

* **А. П. Багрова.** Беларуская сатырычная літаратура перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Выдавецтва Белдзяржуніверсітэта імя Ул. І. Леніна. Мінск. 1960 г.

ДЛЯ САМЫХ ЦІКАЎНЫХ І ШЧЫРЫХ

ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ

«Дзеці партызана», «Міколка-паравоз», «Дзяўчынка шукае бацьку». Каму з аматараў кіно не вядомы гэтыя фільмы? Асабліва папулярныя яны сярод юных гледачоў — самых цікаўных і шчырых. [illegible] хлопчыкі і дзяўчынкі разам з юнымі кінагероямі не раз у марах сваіх ішлі партызанскімі сцежкамі, спяшаліся на дапамогу дарослым у барацьбе з ворагамі нашай Радзімы.

Каму ж павінны быць удзячны юныя гледачы за кінагероў, якія валодаюць такой натхнёнай сілай? Кінастудыі «Беларусьфільм» і перш за ўсё рэжысёру Л. Голубу. Усе тры названыя вышэй фільмы — яго.

Не адзін дзесятак год працуе ў кіно Леў Уладзіміравіч Голуб. [illegible]

У перадваенныя гады шырокае развіццё ў нашай краіне атрымала навукова-папулярнае кіно. [illegible] фільм «І. П. Паўлаў». [illegible]

З вялікімі планамі і намерамі прыйшоў рэжысёр Л. Голуб у 1940 годзе на беларускую кінастудыю. [illegible]

У пасляваенны час Л. Голуб першым з беларускіх кінематаграфістаў стварае поўнаметражны фільм «Савецкая Беларусь». [illegible] «Піянер Беларусі». На якім бы жыццёвым матэрыяле ні ствараўся фільм, Л. Голуб абавязкова знаходзіў у ім месца самым юным гаспадарам роднай зямлі — дзецям. Яны заўсёды захаплялі рэжысёра, вабілі да сябе сваёй шчырасцю, цікаўнасцю.

З марай аб самых юных гледачах у 1953 годзе Л. Голуб вяртаецца ў мастацкую кінематаграфію. Адразу ўвагу яго прыцягвае сцэнарый аб прыгодах беларускіх піянераў у часе падарожжа па роднаму краю, прапанаваны кінастудыі кінадраматургам Г. Калтуновым. Рэжысёра не спалохала недасканаласць сцэнарыя, яго незавершанасць. Ва ўяўленні паўставалі зусім рэальныя вобразы юных герояў, тых, якіх ён бачыў у розных кутках рэспублікі, здымаючы дакументальныя фільмы.

З верай у магчымасць стварэння такіх герояў Л. Голуб разам з выпускніком Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі М. Фігуроўскім і прыступіў да пастаноўкі фільма. У працэсе здымак давялося шмат часу і сіл патраціць на дапрацоўку сцэнарыя. Але мэта была дасягнута. У 1954 годзе на экранах з'явіўся каляровы мастацкі фільм «Дзеці партызана», які адразу прыцягнуў да сябе ўвагу як юных, так і дарослых гледачоў. [illegible]

[illegible]

У 1956 годзе беларуская кінастудыя выпусціла каляровы фільм па аповесці М. Лынькова «Міколка-паравоз» (сцэнарый М. Лынькова і М. Садковіча). [illegible]

[illegible] фашысцкіх катаў дачку партызанскага камандзіра, расказана проста, без якіх-небудзь кінематаграфічных эфектаў і разам з тым выразна, цікава.

Найбольш яркімі атрымаліся юныя героі—маленькая Леначка і яе адважны абаронца Янка. Ад 5-гадовай Ані Камянковай і знаёмага ўжо гледачу Вовы Гуськова рэжысёр дамогся такой шчырасці і непасрэднасці, што перад намі нібы і не героі твора, а самыя сапраўдныя савецкія дзеці. [illegible]

[illegible] вельмі патрэбны.

Актыўная дзейнасць рэжысёра Л. Голуба, яго клопаты аб выхаванні савецкіх дзяцей высока ацэнены савецкім урадам. Нядаўна яму прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтва БССР. Гэта напоўніла мастака новымі творчымі сіламі.

Ф. БОНДАРАВА.

Часопісы ў студзені

«МАЛАДОСЦЬ»

Нумар адкрываецца артыкулам І. Грамовіча «Час, у які мы жывём».

[illegible]

Міхась ВАСІЛЁК

З ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

СЕМНАЦЦАТАЕ ВЕРАСНЯ

Лета мінула, і ліст пажаўцелы
Восень цярусіць на дол,
Так і юнацтва пара праляцела,
Сплыўшы вясновай вадой...
Шмат па дарогах заснежаных,
гразкіх
Згублена сіл маладых,
Мала было толькі сонечнай ласкі
Вам, маладыя гады...
Панскае поле пшаніцай шумела,
Наша — сурэпкай цвіло,
Сумныя песні...
І сэрца балела—
Гора паводкай плыло.
Восень прыносіла, шэрая восень,
Жменю жытнёвых зярнят.
Хіба ж, бядняк, не збіраў ты
калосся,
Каб дацягнуць да каляд?
Хіба не йшлі
Твае дзеці вясною
Да кулака ў пастушкі,
Каб ён увосень даў «шчодрай»
рукою
Хоць на зацірку мукі?
Хіба ж матулі уголас не плакалі,
Як нас у турмы вялі?
Толькі мы верылі:
Будзе і ў нас калісь
Светлым жыццё на зямлі!

У ВЫРАЙ

Гаманілі жоравы
Цёмнай ноччу з зорамі
Дзесьці ўдалечы...
Сумавалі шэрыя.
Цяжка было, веру я,
Адлятаючы.
Пакідалі жоравы
З рэкамі, азёрамі
Край вясёлкавы,
Песні долі шчаснае
І палі калгасныя
З рунню шоўкавай.
І чаго балюча ім,
Чым яны засмучаны —
Усхвалёваны?
— Шкада краю роднага,
Вольнага, свабоднага,
Хваляў Нёмана...

У кнізе ёсць і другія недагляды, памылкі. Даследчыца, напрыклад, сцвярджаючы зусім правільна, што «многія з твораў, надрукаваных у газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну!», увайшлі ў партызанскі фальклор», нечакана заяўляе: «Многія прыказкі сустракаюцца ў зборніку «Беларускія прыказкі і прымаўкі» пад рэдакцыяй Я. Рапановіча (выданне Акадэміі навук БССР, 1958 г.)». Прыказкі сапраўды сустракаюцца, але не ў зборніку з такой назвай і не пад рэдакцыяй Я. Рапановіча. Яны змешчаны (праўда, без пераробак) і ў зборніку, складзеным Ф. Янкоўскім, і ў зборніку, складальнікам (а не рэдактарам) якога з'яўляецца Я. Рапановіч.

Недакладнае, на нашу думку, сцвярджэнне А. Багровай, што яшчэ ў даваенныя гады «вострым і дзейсным сатырычным словам беларускія пісьменнікі Янка Купала, Якуб Колас, Паўлюк Трус, і асабліва Кандрат Крапіва змагаліся супраць «ухабаў на дарозе» будаўніцтва сацыялізма». Так, змагаліся, але кожны з названых пісьменнікаў па-рознаму вёў барацьбу за перабудову жыцця на новы лад. Хіба сатыра была ў даваенны час паэтычнай зброяй Купалы або Коласа?

Сатыра, мабыць, больш, чым другія роды літаратуры, звязана з даўніх часоў з вуснай народнай творчасцю. Для беларускай сатырычнай літаратуры ваеннага часу народная паэзія была выдатнай крыніцай вобразаў, матываў, мастацкіх дэталей. Таму варта было б даследчыцы прааналізаваць формы, у якіх выяўлялася сувязь сатырычнага мастацкага слова нашых пісьменнікаў з народным паэтычным словам. На жаль, яна абмежавалася толькі заўвагамі наконт фальклярызму сатырычных твораў беларускіх пісьменнікаў ваеннага часу. Слаба высветлены ў кнізе пытанні майстэрства пісьменнікаў, хоць мы пастаянна сустракаемся са спасылкамі даследчыцы на наяўнасць у тым ці іншым творы розных мастацкіх прыёмаў.

Хацелася б, каб са старонак гэтай кніжкі больш дакладна вырысоўвалася творчае аблічча нашых пісьменнікаў, што стварылі вострыя сатырычныя творы, у якіх выкрывалі ворагаў Савецкай Айчыны.

У кнізе шмат прыватных стылістычных недахопаў. Нельга не сказаць пра асноўныя з іх. Многія сказы гучаць не па-беларуску, выглядаюць няўдалымі перакладамі з рускай мовы: «Колькасць штомесяц выходзіўшых нумароў не была аднолькавай» (стар. 11); «Янка Брыль сведчыць, што сяляне навакольных вёсак нярэдка запісвалі бытуючую ў народзе сатыру...» (стар. 15); «Таму ён, не тоячыся, смяецца над ворагам» (стар. 63).

Кніга А. Багровай, вядома, мае пэўную каштоўнасць. Тут расказана пра асноўныя сатырычныя творы ваенных год. Да некаторай ступені даследчыцы ўдалося прасачыць, як мяняліся тэматыка і характар беларускай сатырычнай літаратуры на працягу вайны, наколькі аператыўна беларускі друк адгукаўся мастацкім словам на тыя ці іншыя падзеі вайны. Больш-менш поўна характарызуюцца асноўныя беларускія сатырычныя выданні часоў Вялікай Айчыннай вайны. Нялёгкую і каштоўную работу прарабіла даследчыца, выявіўшы аўтарства непадпісаных твораў, змешчаных у газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну!». Усё гэта—станоўчы бок кнігі. Аднак нельга не заўважаць і недахопаў даследавання А. Багровай, пра якія ішла гаворка. Маючы пад рукамі вялікі фактычны матэрыял, даследчыцы варта глыбей асэнсаваць яго, каб атрымалася больш грунтоўная і дасканалая праца.

Уладзімір БОГАН.

Крыніца ведаў

Камсамолку Ніну Кудзіну добра ведаюць не толькі ў калгасе імя Сільніцкага, але і ва ўсім раёне.

Працаваць бібліятэкаркай яна пачала два гады назад. Хацевіцкая бібліятэка тады мясцілася ў прыватным памяшканні. Кнігі ляжалі абы-як. Колькасць чытачоў не перавышала двух дзесяткаў.

Ніна Кудзіна зрабіла паліцы для кніг. У бібліятэцы навяла ўзорны парадак. Сюды сталі прыходзіць калгасная моладзь, настаўнікі мясцовай школы, рабочыя цагельнага завода. З іх дапамогаю быў арганізаваны гурток мастацкай самадзейнасці.

Ніна Кудзіна шмат увагі аддае правядзенню канферэнцый чытачоў, вечароў пытанняў і адказаў, лекцый на літаратурныя тэмы і г. д.

У мінулым годзе бібліятэка адкрыла свабодны доступ чытачоў да кніжных паліц. Кнігі размешчаны па галінах ведаў. Ёсць рэкамендацыйныя спісы літаратуры, выстаўкі кніжных навінак. За апошні час значна ўзрасла выдача агульнапалітычнай, мастацкай, сельскагаспадарчай і навуковай літаратуры. Сярод актыўных чытачоў бібліятэкі—пажылыя калгаснікі, моладзь, рабочыя.

Ніна Кудзіна арганізавала перасоўныя бібліятэчкі. 150 калгаснікаў карыстаецца іх паслугамі. Дзесяткі кніганош працуюць у брыгадах.

А. БОРСКІ.

Ушацкі раён.

Цікавы конкурс

У клубе «40 год Кастрычніка» Мазырскага дрэваапрацоўчага камбіната звыш чатырохсот рабочых, калгаснікаў навакольных вёсак прысутнічалі на літаратурным вечары-конкурсе, наладжаным бібліятэкай станцыі Мазыр. Спаборнічалі выканаўцы мастацкіх твораў.

Лепшым выканаўцам уручаны прызы — кнігі беларускіх пісьменнікаў.

Л. МІЛЯЎСКІ.

✦

У Лідскім гарадскім Доме культуры часта можна сустрэць тэхніка зеленгаса, актыўную ўдзельніцу мастацкай самадзейнасці Валянціну Алейнік. Дзяўчына займаецца ў танцавальным гуртку, які развучвае танцы народаў Савецкага Саюза.

На здымку: Валянціна Алейнік.

Фота Ул. Кушнера.

✦

«ЗА ВАШУ І НАШУ СВАБОДУ!»

«...Асноўнай мэтай нашай працы з'яўляецца паказ як мага больш поўнай карціны ўдзелу рускіх, беларусаў і ўкраінцаў у студзеньскім паўстанні 1863 г. Мы сабралі шмат разрозненых фактаў, узнялі з цемры забыцця многія фігуры высакародных, самаадданых людзей, якія ў імя высокага лозунга «За вашу і нашу свабоду!» далучыліся да паўстання і шчодра палілі сваёю крывёю палі бітваў і месцы пакарання смерцю. Гэтыя факты, узятыя разам, дазваляюць зрабіць вывад аб значным удзеле сыноў братніх славянскіх народаў у студзеньскім паўстанні, аб добразычлівым стаўленні шырокіх мас рускага народа да вызваленчай барацьбы палякаў», — так вызначаюць мэту і вынікі сваёй працы аўтары манаграфіі, якая выйшла ў 1959 г. у Врацлаве, — «Рускія, беларусы і ўкраінцы ў паўстанні 1863 г.»*

Тэма рэвалюцыйнага саюза народаў Расіі і Польшчы прыцягвае ў апошні час вялікую ўвагу савецкіх і польскіх гісторыкаў. Асабліва паспяхова распрацоўваецца праблема баявой садружнасці рускіх, польскіх, беларускіх, літоўскіх і ўкраінскіх рэвалюцыянераў у 60-я гады мінулага стагоддзя. Даволі прыгадаць такія працы, як кніга Ю. Кавальскага «Руская рэвалюцыйная дэмакратыя і студзеньскае паўстанне 1863 г. у Польшчы» (Варшава, 1949 і 1955; М., 1953), манаграфія маскоўскага гісторыка І. Бяляўскай «А. І. Герцэн і польскі нацыянальна-вызваленчы рух 60-х гадоў XIX ст.» (М., 1954), зборнік Польска-Савецкага інстытута «Z dziejów współpracy rewolucyjnej Polaków i Rosjan w drugiej polowie XIX w». (Врацлаў, 1956) і, нарэшце, выпушчаны Інстытутам славяназнаўства Акадэміі навук СССР зборнік артыкулаў «Паўстанне 1863 г. і руска-польскія рэвалюцыйныя сувязі 60-х гадоў» (М., 1960). Савецкія і польскія даследчыкі сумеснымі намаганнямі спяшаюцца запоўніць вялікі прабел у гістарычнай літаратуры. Існаванне гэтай «белай плямы» лёгка тлумачыцца: не ў інтарэсах буржуазных гісторыкаў, якія імкнуліся распаліць нацыянальную варожасць, было даследаваць слаўную гісторыю рэвалюцыйнага супрацоўніцтва славянскіх народаў. Толькі лепшыя з буржуазных вучоных, ды і то зрэдку і нехаця, прыводзілі асобныя факты з гісторыі інтэрнацыянальных рэвалюцыйных сувязей.

Кніга П. Ласоўскага і З. Млынарскага спецыфічная. Аўтары менш за ўсё імкнуліся займаць чытачоў агульнымі разважаннямі на выбраную тэму. Іх сіла ў фактах. Яны ставілі перад сабой задачу зрабіць сваю працу як мага больш нагляднай, выявіць максімум канкрэтных прадстаўнікоў рускага, беларускага і ўкраінскага народаў, якія са зброяй у руках змагаліся за свабоду. Манаграфія — вынік вялікай працы: аўтары старанна вывучылі архівы Польшчы (праўда, трэба адзначыць, што польскія архівы вельмі пацярпелі ў часе апошняй вайны), перыядычны друк часоў паўстання, іншую літаратуру. Вывучаны сотні ўспамінаў удзельнікаў паўстання, якія захоўваюцца ў бібліятэках Нацыянальнай і Ягелонскай, Варшаўскага ўніверсітэта, імя Асалінскіх і інш. Прыцягнулі аўтары і беларускія выданні: «Rok 1863 na Mińszczyźnie», II том «Дакументаў і матэрыялаў па гісторыі Беларусі». Выяўленыя факты старанна сістэматызаваліся і супастаўляліся. У ходзе працы аўтарам давялося пераадолець немалыя цяжкасці. Нялёгкай справай, напрыклад, было вызначэнне нацыянальнай прыналежнасці паўстанцаў. У афіцыйных дакументах таго часу нацыянальная прыналежнасць асоб, як вядома, не адзначалася: больш істотным у вачах царскіх улад было веравызнанне. Таму пры ўстанаўленні нацыянальнасці паўстанцаў аўтарам давялося кіравацца радам крытэрыяў, як форма прозвішча і імя, веравызнанне, месца нараджэння, раён дзейнасці, сацыяльнае паходжанне і г. д. Аўтары ў асноўным паспяхова справіліся са сваёй задачай. Самага скептычна настроенага чытача кніга пераканае, што ў 1863 г. Польшча, якая паўстала, не была адзінокай. Лепшыя прадстаўнікі рускага, беларускага і ўкраінскага народаў свята выконвалі свой абавязак у адносінах да гераічнага польскага народа. Вялікае значэнне кнігі як біяграфічнага даведніка: у ёй сотні «дзеючых асоб» — сялян, салдат, студэнтаў, афіцэраў. Многія яе старонкі паслужаць зыходным пунктам для далейшых пошукаў у галіне біяграфій дзеячоў паўстання.

Манаграфія адкрываецца ўводзінамі, у якіх падрабязна аналізуюцца задачы даследавання, гісторыяграфія пытання, выкарыстаныя крыніцы. Уводны характар носіць і першы раздзел кнігі: «Польска-рускае супрацоўніцтва напярэдадні паўстання». Як адзначаюць самі аўтары, гэты раздзел дадае мала новага ў асвятленне тэмы ў параўнанні, скажам, з памянёнымі вышэй працамі Ю. Кавальскага і І. Бяляўскай. І ўсё ж ён чытаецца з вялікай цікавасцю. Тыя сувязі, якія прывялі да шырокага ўдзелу рускіх, беларусаў і ўкраінцаў у паўстанні 1863 г., існавалі яшчэ задоўга да паўстання. І першая кроў сыноў Расіі была праліта за свабоду Польшчы яшчэ да паўстання. Ужо ў 1861 г. у Варшаве ўтварыўся Камітэт рускіх афіцэраў, які ўваходзіў састаўной часткай ва ўсерасійскую рэвалюцыйную арганізацыю «Зямля і Воля». Афіцэры-рэвалюцыянеры, рызыкуючы жыццём, рыхтавалі рускіх салдат у Польшчы да пераходу на бок народа, які паўстаў. На чале афіцэрскага камітэта стаяў украінец Андрэй Патэбня. Дзейсны ўдзел у арганізацыі прыняў Пётр Краснапеўцаў, які быў, паводле дадзеных, што прыводзяцца ў кнізе, беларусам (нарадзіўся ў Ашмянах, з уніятаў). Аднак гэтыя дадзеныя патрабуюць праверкі. У прыватнасці, звяртае на сябе ўвагу небеларускае гучанне прозвішча Краснапеўцава. Калі б звесткі аўтараў пацвердзіліся, гэта ўзбагаціла б гісторыю беларускага рэвалюцыйнага руху цікавым фактам.

Гісторыя супрацоўніцтва рэвалюцыянераў Расіі і Польшчы напярэдадні паўстання поўная хвалюючых, драматычных эпізодаў. Раскажам хоць бы пра подзвіг капітана Аляксандрава. Ён быў начальнікам ваеннай тэлеграфнай станцыі ў Варшаве. У красавіку 1862 г. цар даў па тэлеграфе ўказанне карцеччу разагнаць мірную патрыятычную дэманстрацыю варшавян. Тэлеграма выйшла з рук адважнага капітана ў зусім іншым выглядзе: яна забараняла ўсялякія гвалтоўныя дзеянні супраць дэманстрантаў. Калі справа раскрылася, Аляксандраў заявіў царскаму намесніку: «Я меркаваў, што лепш загінуць аднаму, чым загінуць тысячы людзей». Яго саслалі на пажыццёвую катаргу. А праз некалькі месяцаў, у чэрвені 1862 г., у крэпасці Модлін прагучалі стрэлы, якія абарвалі жыццё маладых рускіх афіцэраў Арнгольда, Слівіцкага і унцэр-афіцэра Расткоўскага, расстраляных царскімі катамі за рэвалюцыйную прапаганду ў войсках.

Значны недахоп раздзела — тое, што прыведзены ў ім матэрыял абмяжоўваецца пераважна тэрыторыяй Польшчы. Пра супрацоўніцтва рускіх, польскіх і ўкраінскіх рэвалюцыянераў у Пецярбургу, Маскве, на Украіне сказана вельмі мала. Развіццё польска-беларускіх рэвалюцыйных сувязей напярэдадні паўстання зусім не разглядаецца аўтарамі. Ёсць у раздзеле і фактычныя недакладнасці. Напрыклад, гаворачы пра паніхіды, якія наладзілі прагрэсіўна настроеныя афіцэры па таварышах, расстраляных у Любліне, аўтары называюць месцам адной з такіх паніхід Баровічы каля Навагрудка. У сапраўднасці ж паніхіда адбылася ў г. Баровічы Навагрудскай губерні.

Пра ўдзел рускіх салдат у паўстанні 1863 г. было вядома і раней, але ў кнізе П. Ласоўскага і З. Млынарскага гэтая тэма атрымала асаблівую пераканальнасць, канкрэтнасць, адчувальнасць (раздзел «Рускія салдаты — удзельнікі паўстання»). Аўтары прыводзяць вельмі цікавыя факты. Ва ўрадавым «Спісу пакараных смерцю за ўдзел у паўстанні на землях царства Польскага», які мае ўвогуле 500 прозвішчаў, значыцца 75 прозвішчаў рускіх салдат, што складае 15 працэнтаў! А далёка ж не ўсе з салдат-паўстанцаў трапілі ў рукі царскіх улад і далёка не ўсе з іх былі пакараны смерцю. У раздзеле прыводзіцца мноства прозвішчаў салдат царскай арміі, якія перайшлі на бок паўстанцаў (на жаль, аўтары не падводзяць вынікаў пераліку, але гэтых прозвішчаў многія дзесяткі). Усяго, на думку аўтараў, у паўстанцкіх атрадах змагалася некалькі сот салдат і афіцэраў рускага, украінскага і беларускага паходжання. Перад чытачом праходзіць галерэя біяграфій простых людзей, якія змагаліся з царызмам пад лозунгам «За вашу і нашу свабоду!» Прывядзём адну з гэтых біяграфій. Калісьці, яшчэ ў пачатку 50-х гадоў, сялянкі адной з вёсак на Гомельшчыне аплакалі свайго аднавяскоўца Івана Максімава, якому выпаў цяжкі рэкруцкі лёс. Магчыма, і дайшла пра яго да землякоў усяго толькі адна вестка, што добра прайшоў Крымскую кампанію і мае ўзнагароды. Але канец гэтай

(Заканчэнне на 4-й стар.).

*) Piotr Lassowski i Zygmunt Mlynarski. Rosjanie, Bialorusini i Ukraińcy w powstaniu styczniowym. Wrocław, Zaklad Narodowy im. Ossolinskich. Wydawnictwo, 1959, 240 str.

Пісьмы ў рэдакцыю

І з песні слова выкідваецца

Прыпеўкі вельмі папулярныя ў народзе. Дзе б ні ішоў канцэрт—ці на цесных падмостках калгаснага клуба, ці ў РДК, ці на прасторнай сцэне сталічнага тэатра, — яны заўсёды выклікалі і выклікаюць бурныя воплескі. Чым яшчэ можна трапна высмеяць, скажам, гультая, калі не прыпеўкай? А адгукнуцца на падзеі часу? Таксама ёй, гэтай маленькай, у чатыры радкі, прыпеўкай.

Ёсць прыпеўкі і лірычныя. Усе добра ведаюць «Волжскія напевы» ці «Стопудовы ўраджай». У іх гаворыцца пра наш сённяшні дзень, пра каханне, ударную працу.

Вось чаму прыпеўка так распаўсюджана ў рэпертуары як мастацкай самадзейнасці, так і нашага рэспубліканскага радыё. Мне давялося некалькі разоў чуць па радыё жартоўныя беларускія прыпеўкі ў выкананні Марыі Адамейка. Мы ўсе паважаем гэтую артыстку за яе талент. І тым не менш ёй трэба больш уважліва ставіцца да самога тэксту прыпевак, а некаторыя з іх зусім не выконваць.

Часам можна пачуць такую прыпеўку:

Калі хочаш пазнаёміцца:
Прыхадзі на бугарок,
Прынасі буханку хлеба
І смятаны кацялок.

Наўрад ці мэтазгодна выконваць яе па радыё. Яна і не выконваецца. Але чаму ж тады Марыя Адамейка спявае:

У мяне каханы ёсць
Дужа непрыгожы.
У калгасе ёсць баран,
На яго пахожы.

Вось дык каханы! Могуць сказаць, што з песні слова не выкідваецца, тым больш, з народнай. Няпраўда! У сапраўднай народнай творчасці такіх прыпевак няма. Калі ж часам яны і трапляюцца, дык іх трэба адкідваць як непатрэбныя, вульгарныя. Таму застаецца толькі здзіўляцца, калі чуеш па радыё такую прыпеўку.

Ул. КУЗЬМЯНКОЎ,
студэнт БДУ.

Навошта засмечваць мову

Я пазнаёмілася з раманам І. Пташнікава «Чакай у далёкіх Грынях», які зараз друкуецца ў часопісе «Маладосць» (№№ 9—12, 1960). Мяне і маіх таварышаў па інстытуту вельмі здзівіла тое, што мова твора засмечана незразумелымі ці малазразумелымі словамі і цэлымі выразамі, накшталт: «Выжлятнік стаіць ля стала, у павалаканцы», «паназалялася настырная Раіна», «вярэдзілі спакаяту над аэрадромам самалёты», «сціналіся ўвысі блакітныя пісягі-латочыны», «вады не вобмаль»(?), «стрэпаў» (дождж), «валюхалася, баўталася ў вадзе», «марыгуляць», «вайна-мітрэнга», «вецер узвіразіўся», «расхаляпіць дзверы», «сквярлося вогнішча», «вецер екатаў», «не думаў чапорыцца» і г. д. І так на кожнай старонцы. Незразумела, каму патрэбны такі «літаратурны рэквізіт». І чаму «стала духотна», а не «душна» ці «горача»? Чаму «акравак сталі»? Чаму «галяшачы», а не «галосячы»? Чаму «даланёй»? Навошта гэтыя «глытаўкі»? Чаму, нарэшце, «цененька», а не «тоненька»? Няўжо наш моўны запас настолькі бедны, каб ужываць менавіта гэтыя словы? Няпраўда! І доказ гэтаму — творчасць Купалы і Коласа, Кузьмы Чорнага, цудоўныя апавяданні Брыля, Скрыгана, А. Кулакоўскага і іншых, напісаныя простай, але прыгожай і выразнай беларускай моваю. Ды і ў самога І. Пташнікава ёсць зборнік апавяданняў «Зерне падае не на камень», дзе мова значна лепшая, чым у новым рамане. Чаму ж так рэзка малады пісьменнік «скрывіў» лінію тут? Ці ж ён мяркуе, што такім чынам можна ўзбагаціць мову? Але ж, здаецца, гэта не ўзбагачэнне, а збядненне мовы, не павага да яе, а прыніжэнне.

Вера ДЫДЫШКА,
студэнтка філалагічнага факультэта Мінскага педінстытута імя М. Горкага.

ПАШКАДУЙЦЕ ДЗЯЦЕЙ

У перапоўненай зале дэманструецца кінафільм «Яўгенія Грандэ», пастаўлены студыяй «Масфільм» па аднайменнаму твору Бальзака. Вялікі французскі пісьменнік бязлітасна выкрывае свет капіталу, драпежнікаў, чыстагану.

Глядзельная зала насцярожваецца, замірае, калі стары Грандэ гатовы з-за некалькіх залатых манет задушыць адзіную дачку, загубіць жонку.

Але што гэта? У глядзельнай зале раптам чуецца спалоханы дзіцячы плач, яму ўторыць другі перапалоханы малы, потым — трэці...

Адзін за другім змяняюцца кадры... Зноў і зноў ад страху плачуць дзеці.

Нарэшце сеанс заканчваецца, гледачы разыходзяцца, а бацькі супакойваюць перапалоханых малых.

26 дзяцей ва ўзросце ад трох да чатырнаццаці год 5 снежня ў мінскім кінатэатры «Ракета» глядзелі фільм «Яўгенія Грандэ» (пачатак сеанса ў 17 гадзін 10 хвілін). Вядома, бацькам не варта было на гэтую карціну вадзіць дзяцей, але ж некаторыя з іх маглі і не ведаць зместу фільма.

Дык чаму ж работнікі кінатэатра «Ракета» не растлумачылі гледачам, што гэты фільм дзецям да 16 год глядзець не дазваляецца?

Некаторым работнікам кінафікацыі варта памятаць, што ў сваёй працы яны павінны кіравацца далёка не аднымі толькі камерцыйнымі меркаваннямі.

І. КАРШАКЕВІЧ,
журналіст.

ПА СЛЯДАХ НАШЫХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ

«ГЭТА ТРЭБА ЗРАБІЦЬ»

Так называлася пісьмо ў рэдакцыю тав. М. Вілюхі, змешчанае ў 82 нумары нашай газеты за мінулы год. Аўтар у ім прапануе рад захадаў, каб ажывіць выкладанне беларускай літаратуры ў школах.

Рэдакцыя атрымала наступнае пісьмо ад намесніка міністра вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі тав. Н. Красоўскага:

«Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі БССР лічыць, што пісьмо т. М. Вілюхі, змешчанае ў газеце «Літаратура і мастацтва», заслугоўвае ўвагі. Пры чытанні курса методыкі беларускай літаратуры, пры правядзенні практычных заняткаў выкладчыкі педінстытутаў звычайна звяртаюць увагу студэнтаў на цікавыя літаратурныя факты, указваюць, які краязнаўчы матэрыял можна выкарыстаць пры вывучэнні той або іншай тэмы. У педінстытутах працуюць краязнаўчыя гурткі, студэнты ўдзельнічаюць у зборы краязнаўчага матэрыялу. Але, на жаль, педінстытуты яшчэ не выкарыстоўваюць усіх магчымасцей. Яны мала звязаны з абласнымі інстытутамі ўдасканалення настаўнікаў, дзе вядзецца значная работа па збору краязнаўчага матэрыялу і выкарыстанню яго на ўроках беларускай літаратуры.

Міністэрства звярнулася да загадчыкаў кафедр беларускай і рускай літаратуры з прапановай абмеркаваць пытанне, узнятае ў пісьме т. Вілюхі; намеціць мерапрыемствы па збору і выкарыстанню краязнаўчага матэрыялу пры вывучэнні беларускай літаратуры і яе методыкі».

«ЗА ВАШУ І НАШУ СВАБОДУ!»

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

біяграфіі даюць П. Ласоўскі і З. Млынарскі на падставе дакументаў польскіх архіваў. [illegible]

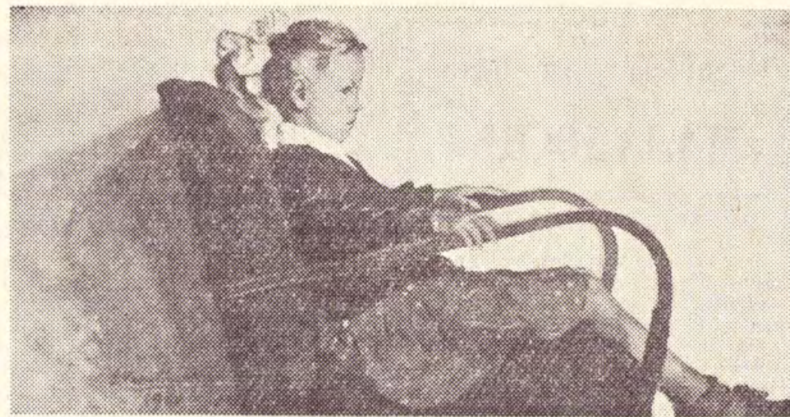
Наступны раздзел носіць назву «Рускія — кіраўнікі паўстанцкіх атрадаў у час студзеньскага паўстання». [illegible]

[illegible] каб ён неадкладна пасля атрымання загаду расстраляў Нікіфарава. Здзіўлены і засмучаны Лелевель выклікаў да сябе Нікіфарава, даў яму прачытаць загад і запытаў, што рабіць. Нікіфараў прачытаў і спакойна адказаў, што вагацца ў дадзеным выпадку не трэба і трэба дакладна выканаць загад урада. Лелевель выстраіў увесь атрад, прачытаў загад, на вачах ва ўсіх абняў і пацалаваў Нікіфарава, а потым загадаў яго расстраляць». [illegible] руска-польскай рэвалюцыйнай дружбы. Яна трымалася на трывалым фундаменце і непарушна прайшла праз усе выпрабаванні.

З цікавасцю чытаюцца таксама раздзелы IV, VI, VII кнігі, у якіх аўтары прыводзяць разнастайныя матэрыялы аб рускіх цывільных асобах, што ўдзельнічалі ў паўстанні, [illegible]

Дакор, які мы вымушаны зрабіць у адрас аўтараў, не ўплывае на агульную станоўчую ацэнку манаграфіі. П. Ласоўскі і З. Млынарскі напісалі добрую, карысную кнігу.

Г. КІСЯЛЕЎ.

З РЭСПУБЛІКАНСКАЙ МАСТАЦКАЙ ВЫСТАЎКІ.
Я. Харытоненка. «Леначка».

Мастакі «Вожыка»

На рэспубліканскай выстаўцы выяўленчага мастацтва побач з творамі жывапісу, скульптуры, графікі прадстаўлены працы мастакоў «Вожыка».

У гэтым часопісе супрацоўнічаюць мастакі-сатырыкі старэйшага пакалення А. Волкаў, З. Паўлоўскі, С. Раманаў, а таксама маладыя карыкатурысты.

Значнае месца ў часопісе аддадзена палітычнай сатыры. Прадстаўленыя на выстаўцы работы мастакоў «Вожыка» сведчаць, што яны ўмеюць праз сатырычны малюнак раскрыць характар тых або іншых грамадскіх падзей. У карыкатуры на палітычную тэму, як і ў любым іншым творы мастацтва, тэхніка і майстэрства яшчэ не вызначаюць каштоўнасці малюнка. Аўтару палітычнай карыкатуры трэба валодаць пранікнёным розумам, пільным вокам.

Мастак А. Чуркін нядрэнна паказаў сябе ў многіх малюнках. На выстаўцы дэманструюцца яго лісты палітычнага характару — «Джон Буль робіць буль, буль» і інш. Экспрэсія, цвёрдасць малюнка, выкарыстанне кантрастаў дазволілі А. Чуркіну выпрацаваць індывідуальны почырк. З усёй бязлітаснасцю выкрывае сатырык ворагаў чалавецтва — далесаў, адэнауэраў і іншых падпальшчыкаў вайны.

Палітычныя карыкатуры стварае і мастак Г. Грамыка. У яго малюнку «Цёплая кампанія, якая грэе рукі на «халоднай вайне», удала падабраны тыпаж. Вось яны, віноўнікі раз'юшанага псіхозу «халоднай вайны» — амерыканскія імперыялісты, якія прывыклі чужымі рукамі жар заграбаць.

Мастакі «Вожыка» ідуць у нагу з жыццём. Нашу сучаснасць, нашы будні яны адлюстроўваюць на старонках часопіса. Востра, праўдзіва выяўляюць «вожыкаўцы» смешныя бакі ў характары некаторых нашых людзей, крытыкуюць адмоўныя з'явы ў жыцці.

У творах бытавой сатыры выяўляецца індывідуальная манера кожнага мастака. У іх многа рознага, але ўсіх аб'ядноўвае імкненне з дапамогаю жывой мовы сатыры выкарчаваць нечысць і плесню з сучаснага быту.

А. Волкаў вядомы жывапіснымі працамі. Яго добра ведаюць і як сатырыка-карыкатурыста. «Куранят хочаш, а фігуры маёй не шкадуеш», «Чаму вы лодак не рамантуеце?» і іншыя яго лісты поўны дасціпнага гумару. Без злосці, удала крытыкуе аўтар смешныя бакі ў характары людзей. Непасрэднасць кампазіцыі, яркасць колеру даюць магчымасць мастаку глыбока раскрываць змест твора.

Н. Гурло і З. Паўлоўскага цікавяць перажыткі ў свядомасці асобных калгаснікаў, недахопы ў кіраўніцтве некаторымі калгасамі. Гэтыя матывы паслужылі повадам для стварэння малюнкаў «У нашым калгасе ці ў нейкім саўгасе», «Лепш бы мы пайшлі да знахаркі» З. Паўлоўскага; «Абяцаў і даў» Н. Гурло. Іх творы жыццёва пераканальныя і шчырыя.

У часопісе працуе вядомы мастак-графік С. Раманаў. Вострая надзённая сатыра ўласціва яго лістам.

На выстаўцы экспануюцца творы В. Швецава, Е. Ганкіна, В. Ціхановіча — ілюстратара многіх апавяданняў, народных казак, баек.

Мастакі «Вожыка» радуюць наведвальнікаў выстаўкі разнастайнасцю тэм, высокай тэхнікай.

В. ВІКТАРАВА.

СЛУХАЕЦЦА СПРАВА

П. Чавялёў мяне сустрэў на вуліцы. Вочы яго блішчалі. Я адразу адчуў пах гарэлкі.

— Вершы пішу. Можа прапхнеце ў газетку? А то памру і ніхто не будзе ведаць пра мой талент...

— Прыносьце, — адказаў я.

Але вершаў П. Чавялёў у рэдакцыю не прынёс. Увесь час я думаў пра нашу сустрэчу і хваляваўся. А калі сапраўды чалавек памрэ і мінчане не будуць ведаць, што сярод іх жыў талент? Гэтага не можа быць. Мой абавязак напісаць пра талент. Каб ведалі...

* * *

Ён схапіў нож і, зрабіўшы шалёныя вочы, прыставіў яго да грудзей жанчыны:

— Або дасі даведку, або зарэжу! За такую, як ты, больш трох год не дадуць...

І жанчына, стомленая ад скандалаў, запалоханая, змучаная штодзённымі сваркамі, шэпча збялелымі губамі:

— Добра, я дам даведку, толькі ідзі...

Чавялёў шпурляе нож і, надзеючы капялюш, ужо з дзвярэй гаворыць дзецям:

— А вы, байструкі, ведайце, што я наогул не ваш бацька,—і выйшаў, грымнуўшы дзвярыма.

Дзеці ўздыхаюць.

О, каб ён пайшоў зусім і пакінуў у спакоі іх і маці. Дык не! Ён прыйдзе праз гадзіну-дзве, ледзь трымаючыся на нагах. 16-гадовая Эма і 14-гадовая Света спяць у вопратцы, паклаўшы каля ложка паліто, каб можна было ноччу адразу выбегчы на вуліцу.

Урэшце Пятро Чавялёў атрымаў ад жонкі даведку, што яна, Зінаіда Чавялёва, і дзеці пераязджаюць з ім у новую кватэру. Калі паперка была ў кішэні, грымнуў кулаком па стале:

— Цяпер пра кватэру забудзь, калі хочаш жыць на свеце. Ты застанешся тут, а я пераеду і ажанюся. Ну, а наконт нашага сумеснага жыцця—будзем разыходзіцца.

Неўзабаве народны суд разглядаў справу аб скасаванні шлюбу. Абодва бакі пагадзіліся, і шлюб паміж Пятром і Зінаідай Чавялёвымі быў скасаваны.

Чаму так здарылася, што пасля шаснаццаці год сумеснага жыцця распалася сям'я? Як і трэба было чакаць, П. Чавялёў прыводзіў на судзе прозвішчы нейкіх людзей і намагаўся абвінаваціць Зінаіду Фёдараўну ў нявернасці. Брыдка было слухаць, як Чавялёў выдумваў нейкія гісторыі, рабіў з сябе вялікага пакутніка, які не вытрымаў здзекаў жонкі.

Але ж на судзе высветлілася і іншае. На працягу апошніх год Пятро Чавялёў амаль кожны дзень прыходзіў дадому п'яны. Брыдкую цынічную лаянку можна было пачуць у кватэры і раніцаю, калі ён ішоў на работу, і позна ўвечары, калі вяртаўся дадому п'яны. Тады дзеці ўцякалі з кватэры, каб схавацца ў суседзяў ад раз'юшанага чалавека. А колькі трэба было жаночай цярплівасці, каб з году ў год угаварваць яго: пакінь піць! Урэшце старэйшая дачка Эма не вытрымала і напісала пісьмо пракурору Варашылаўскага раёна Мінска. Яна пісала: «У такіх умовах я не магу больш жыць...». Нельга без хвалявання чытаць радкі, напісаныя дзіцячай рукой. Яны кранаюць шчырасцю і болем за чалавека, які называе сябе бацькам. Але што Чавялёву да гэтага ліста!

Склалася ўражанне, што паводзіны Чавялёва дома — яго асабістая справа: што хоча, тое і робіць. Выходзіць, што яго ўчынкі могуць цікавіць грамадскасць толькі тады, калі выходзяць за межы норм паводзін. Мы гаворым «грамадскасць», маючы на ўвазе і пракуратуру раёна, якая насілася з Чавялёвым, нібы курыца з яйкам. І там кожны раз разводзілі рукамі: няма ў наяўнасці злачынства. Ну, выпіў. Ну, пасварыўся з жонкаю. Ну, перапалохаў дзяцей. Не забіў жа нікога. Схапіў нож? Мы ж не бачылі...

Ведаюць Чавялёва і ў судах. У свой час работнікі народнага суда Варашылаўскага раёна разглядалі справу аб высяленні з кватэры П. Чавялёва. Заяву гэтую ў народны суд падала Зінаіда Фёдараўна. Суд устанавіў, што П. Чавялёў не лічыцца ні з якімі элементарнымі нормамі паводзін.

Калі суддзя запытаўся: «Вы камуніст?» — Чавялёва закалаціла ліхаманка: зразумеў, што давядзецца адказваць не толькі перад судом. Брыдка было глядзець, як дарослы чалавек, нібы дзіця, пачаў енчыць, прасіць прабачэння ў суда і жонкі, запэўняў, што больш падобнага не будзе. Яму паверылі.

Мы ведаем вялікую гуманнасць савецкага суда. Можна прывесці шмат прыкладаў, калі суд дараваў «недаравальныя» ўчынкі. Больш таго, мы разумеем, калі даруюць чалавеку, свядомасць якога яшчэ трэба выхоўваць. Але ж тут іншая справа, з Чавялёвым трэба было размаўляць больш сурова, без скідак на яго раскіслы і збянтэжаны твар.

А як жа на ўсё рэагавалі камуністы хлебазавода № 1, дзе працуе Чавялёў экспедытарам? Можа, яны вырашылі дапамагчы яму наладзіць парадак у сям'і? Можа, былі на пасяджэннях судоў, заходзілі ў пракуратуру? Не. Нікуды не хадзілі, нічым не цікавіліся. Праўда, яны ведалі, што ў Чавялёва «нешта не ў парадку», што ён «любіць чарку», што ў судах разглядаюць «нейкія справы». І толькі ў апошні момант на партыйным бюро заслухалі Чавялёва. У пратаколе гэтае пытанне запісана вельмі туманна: «Як камуніст Чавялёў выконвае патрабаванні статута». Члены бюро ўстанавілі: любіць выпіць, аднойчы раней тэрміну пайшоў з работы і, як сам дадаў Чавялёў, некаторыя непаладкі ў сям'і. Днямі сакратар партыйнай арганізацыі завода Н. Чалытка ні то ад радасці, ні то ад здзіўлення пляснула далонямі: Чавялёў жэніцца! Нам здалося, што для кіраўніцтва завода гэты крок маладога жаніха быў выратаваннем. Па-першае, скончацца ўсялякія размовы пра суды, а па-другое, не трэба будзе займацца асабістымі справамі. Але тое, што здарылася, не схаваеш. І на заводзе пачалі выратоўваць Чавялёва. Маўляў, і ён вінаваты, але і Зінаіда Фёдараўна добрая цаца...

Вернемся да таленту... Чавялёў зразумеў, што наўрад ці атрымае новую кватэру, калі даведаюцца, што шлюб фактычна скасаваны. І ён пад прымусам узяў у Зінаіды Фёдараўны даведку, што яна і дзеці будуць жыць разам. Маўляў, мала што мы сварымся. Але Зінаіда Фёдараўна ведала, наўрад ці давядзецца жыць ёй у новай кватэры з Чавялёвым. Так і выйшла. Месяц назад Чавялёў атрымаў кватэру з двух пакояў па вуліцы Сталінградскай у доме № 25. Пераехаў туды адзін і днямі збіраецца гуляць вяселле.

Што ж, удалося прайдзісвету абвесці вакол пальца і Ленінскі райсавет, які выдаў ордэр на кватэру і старанна ўпісаў у яго Зінаіду Фёдараўну і дзяцей. Можа, удасца яму абвесці і якую-небудзь жанчыну, тыцнуўшы ў вочы «чысты» пашпарт. Можа, ён прысвяціў сваёй новай жонцы вершы, складзеныя ямбам ці амфібрахіем. Толькі вяселле не павінна адбыцца ў кватэры, якая належыць Зінаідзе Фёдараўне, Эме і Святлане.

* * *

Судовая справа аб скасаванні шлюбу і жульніцтве Чавялёва з кватэрай, магчыма, і не варта старонак газеты, калі б яны не выклікалі некаторых думак аб выхаванні савецкага чалавека. Так, напрыклад, у апошнія гады многія судовыя справы разглядаюцца на прадпрыемствах у таварыскіх судах. І зразумела, дзе, як не на прадпрыемстве, людзі ведаюць свайго таварыша, які парушыў грамадскі парадак? Рабочы калектыў можа мацней, чым суд, уздзейнічаць на парушальніка. Мы ведаем нямала прыкладаў, калі «адважны» дэбашыр просіць народнага суддзю не адсылаць справу на прадпрыемства.

Відаць, гэта тлумачыцца тым, што сацыялістычнае прадпрыемства стала савецкаму чалавеку родным домам. Там ён можа авалодаць прафесіяй, набыць пуцёўку на курорт, атрымаць кватэру. На прадпрыемстве ёсць клуб, у якім працуюць розныя гурткі. Цяжка чалавеку, які парушыў грамадскі парадак, калі яго справу разглядае таварыскі суд прадпрыемства.

Але вось становіцца вядома, што грамадзянін А. разыходзіцца з жонкай. Часцей за ўсё таварышы па рабоце слухаюць гісторыю, моўчкі ківаюць галовамі і спачувальна гавораць: «Малады... Яшчэ ажэнішся». Прыкладна так здарылася і з Чавялёвым. Ніхто дакладна не ведаў, чаму распалася сям'я. Справа пайшла ў суд. Урэшце—развялі.

Мы ведаем, што іншы раз у судах пасля шчырай размовы муж і жонка забіраюць заявы назад і, памірыўшыся, ідуць дадому. А чаму б таварыскім судам не ўзяць на сябе місію пасрэднікаў? Няўжо яны павінны разглядаць толькі справы хуліганаў? Калі б размова аб лёсе сям'і Чавялёвых своечасова ўзнікла на хлебазаводзе № 1, можна з упэўненасцю сказаць, што не давялося б Зінаідзе Фёдараўне скардзіцца ў судзе, а работнікам юстыцыі траціць час на вырашэнне справы аб дробным хуліганстве.

І. КЛАЗ.

Пра літаратуру, школу, выхаванне

Напярэдадні Новага года ў Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі кадраў народнай асветы адбылася сустрэча з беларускімі пісьменнікамі. Да выхавацеляў школ-інтэрнатаў прыйшлі ў госці дзіцячыя пісьменнікі А. Якімовіч, Э. Агняцвет і П. Рунец. Яны расказалі аб сваіх творчых планах, прачыталі новыя творы.

А. Якімовіч падзяліўся ўражаннямі аб маскоўскім пленуме Саюза пісьменнікаў РСФСР па пытаннях развіцця дзіцячай літаратуры.

Выхавацельніца Быценскай школы-інтэрната Брэсцкай вобласці С. Іярданская расказала, як лепшыя творы дзіцячай літаратуры дапамагаюць выхоўваць у школьнікаў патрыятызм, любоў да працы і пачуццё калектывізму.

Выказаны і крытычныя заўвагі ў адрас асобных твораў пісьменнікаў і рэдакцый дзіцячых часопісаў.

І. РАЗАНАЎ.

СМЕРЦЬ Э. БІРЗНІЕКА-УПІЦІСА

На дзевяностым годзе жыцця памёр народны пісьменнік Латвіі Эрнест Бірзніек-Упіціс. Імя гэтага выдатнага майстра латышскай літаратуры шырока вядома не толькі ў Латвійскай ССР, але і далёка за яе межамі.

Эрнест Бірзніек-Упіціс нарадзіўся ў Курземе ў сям'і латышскага селяніна. З 1889 года працаваў настаўнікам. У 1892 г. перасяліўся на Каўказ, працаваў у Дагестане, потым у Баку. Тут ён надрукаваў свае «Апавяданні шэрага каменя» (1900), якія звярнулі на сябе ўвагу як найбольш яркія творы крытычнага рэалізму ў латышскай літаратуры. Простай рэалістычнай мовай, блізкай да народнай, намаляваў ён карціны паднявольнага жыцця латышскіх сялян-беднякоў, парабкаў і пастухоў, сельскіх рамеснікаў і вясковай інтэлігенцыі. З усёй паўнатой і яскравасцю паказаў, як яны змагаюцца з нямецкімі баронамі і царскім самаўладствам.

Пражыўшы больш 15 год у Азербайджане, Бірзніек-Упіціс з любоўю пісаў і аб жыцці братняга народа. Асобнай кніжкай выйшлі яго «Каўказскія апавяданні». Ён вядомы таксама як таленавіты перакладчык многіх дзіцячых казак народаў краіны. Яго пяру належаць шматлікія творы для дзяцей і юнацтва — «Дзённік паследыша» (1923), «Казкі Ніны» (1923), «Нашы сябры» (1924) і іншыя. Жыццё ў гэтых творах намалявана жывымі фарбамі, яны рэалістычныя па сваім напрамку і змесце.

На радзіму ў Латвію Бірзніек-Упіціс вяртаецца ў 1921 годзе, дзе пачалася яго яшчэ больш плённая творчая праца. Тут ён вылучыўся як выдатны майстар твораў для дзяцей і юнацтва, таленавіты перакладчык з іншых моваў. Пісьменнік з захапленнем вітаў устанаўленне Савецкай улады ў Латвіі. У час нямецкай акупацыі пакінуў Рыгу і хаваўся ад фашыстаў у розных вёсках. У 1947 годзе Эрнесту Бірзніеку-Упіцісу было прысвоена ганаровае званне народнага пісьменніка Латвійскай ССР.

Э. Бірзніек-Упіціс пахаваны на Ліелупскіх могілках г. Юрмалы. Памяць аб ім будзе жыць заўсёды ў сэрцах яго суайчыннікаў.

Еўдакія ЛОСЬ

Маленькія апавяданні

МАЛОДШЫ

Старэйшага завуць Эдзік. Сярэдніх—двое, яны блізняты—Валерка і Борка. У малодшага імя асабліва ласкавае: Талік, Тальталька, Тальталечка. Па-звычайнаму гэта Віталі...

Эдзік хлопец прыгожы і бясспрэчна сталы. Варта толькі зірнуць на стройную цыбатую пастаць юнака, на чарнявы твар, на вочы за сарамліва прыжмуранымі вейкамі, і загарыцца ў сэрцы іскра прыязнасці, якую заўжды выклікае чалавечае хараство... Пра сталасць жа Эдзіка сведчыць хаця б тая акалічнасць, што ён студэнт, і не ў меншай ступені—другая: Эдзік ходзіць на спатканні. Спытае хто з суседзяў, зайшоўшы ўвечары да Сцепанцоў: «А дзе ж ваш большы?»,— пачуе адказ, поўны гонару і павагі: «У Эдзіка спатканне...» Так, Эдзіка ў сям'і паважалі. Аднолькава клапатліва выпраўлялі яго і на практычныя заняткі ў клініку, і на спатканне з незнаёмай ім пакуль, але безумоўна вартай, калі да яе ідзе Эдзік, дзяўчынай.

Зусім не тое з сярэднімі. Іх галоўным чынам выхоўвалі. Асабліва ў час летніх канікулаў, калі падшыванцам гадоў па адзінаццаць прызначана, здаецца, самім лёсам ганяць па вуліцы футбольны мяч і трапляць ім у шыбы, лазіць па яшчэ зялёныя яблыкі і агрэст, таптаць пры гэтым грады і садовыя кветкі... На Валерку і Борку бясконца сварыліся: і бацька, і маці, і бабуля. Бабуля дык схопіць сетку-«асвоську»—і за абодвума! Нават не пытаецца, каторы, напрыклад, сапсаваў будзільнік або з'еў слоік толькі што прыгатаванага варэння; дастаецца аднолькава дзвюм загарэлым спінам і двум кароткім чубікам.

Незайздросная, як здаецца спачатку, доля малодшага, Тальталькі! Ні моднага імя, як у старэйшага брата: Эдуард. Ні доўгіх ног і чуба ёршыкам, як у кожнага з сярэдніх. Але і гэта яшчэ не ўсё. Бацька зусім не лічыцца з Тальталькавымі запатрабаваннямі сучаснага чалавека, таму спявае яму несур'ёзны матыўчык сваёй маладосці: «Та-а-анцуем чарлі-стон!..» Пры гэтым Талік абавязаны гэпаць засунутымі ў паўзункі нагамі, нібы ён сапраўды танцуе... Маці кладзе яго спаць не на раскладушцы, не на канапе хоць, а ў ружовую скрынку з драбінкамі і на гумавых колцах. Бабуля, дык дзіўней за ўсіх. Заказыча, зацалуе і вымавіць: «Так бы от яго і з'ела!» Падумаць толькі: з'есці чалавека, Тальтальку!..

Але ніхто не адважыўся б сцвярджаць, што Талік праз усё гэта выглядаў нешчаслівым. Наадварот! Ён тэпаў кароценькімі тоўстымі ножкамі па канапе, гудзеў сваю асабістую песню і нават на жаданне бабкі «з'есці» ўнука заўжды адказваў бяззубай усмешкай або прывітальным віскам...

Усё, што рабілася дзеля Таліка, выклікала захапленне кожнага. Асабліва купанне. Купанне Таліка было не менш урачыстай і агульнасямейнай справай, чым зборы Эдзіка на спатканне ці праверка дыктантаў блізнят; тых прымушалі зрэдку пісаць дыктоўкі, каб не зусім забылі граматыку за лета. Купанне тым болей радавала сям'ю, што было найрадаснейшай падзеяй для самога малечы. Адно ўгледзіць ён пару над бляшанаю ваннай, як бяззубы рот яго праясняецца ўсмешкай, круглыя вачаняты смяюцца, тоўстыя, нібы перавязаныя нітачкамі, ножкі цягнуцца ў бок ванны. Тады сям'я робіць хто што: маці трымае хлопца на руках, бабуля правярае, ці не халодная вада, бацька рыхтуе прасціну, Борка і Валерка—губку і мыла. Сам Эдзік тут! Ён не робіць нічога, затое звяртаецца да купальшчыка з натхнёным мілагучным выразам: «Тальталечка, куп-куп!»

І трэба ж здарыцца, што Таліка прастудзілі. Якраз пры купанні. Можа вадой, можа скразняком. Ён ляжаў на канапе, такі маленечкі—і такі хворы, што хоць бы вясёлы рух, хоць бы ўсмешка ў карычневых гузіках-вачанятах! Ні есць, ні п'е, адно плача ды енчыць. І гэтак дзень, два, тыдзень...

Тыдзень быў выкраслены з жыцця сям'і. Бо ці то жыццё, калі маці змізарнела, а не па гадах рухавая бабуля не магла спаць у трывозе за ўнука?! І хлапчукам-футбалістам не да футболу, не да груш з забароненай бэры: размаўляюць шэптам, а вочы журботныя, як у дарослых.

Не выехаў у камандзіроўку бацька. Не выйшаў на спатканне Эдзік. Нават па сэрцы той дзяўчыны, што яшчэ не знаёма Талікавай сям'і, прарэзала балючы след хвароба маленькага чалавечка, які і сам таго не ведаючы, трымаў ключык ад сямейнай радасці і лагоды.

ГРОМ І ДОЖДЖ

У сям'і Цыманаў ніхто не ўмеў маліцца богу і не маліўся ніколі: ні маці—да сорак першага года яна была прадаўшчыцай у прадмагу, ні бацька—лепшы каваль у гарадскім пасёлку. Працавалі людзі, і ўсё. Не тое што пра бога, але і пра суседзяў пагаварыць не заўжды часу хапала. Калі здаралася вольная гадзіна, то на агародзе корпаліся, у садзе, дом, толькі што збудаваны, да ладу даводзілі. Яны пасмяяліся б, каб хто сказаў, што за ўсё добрае трэба дзякаваць богу. Памагаў жа не ён, а людзі, такія самыя, як яны, Цыманы, пасялковыя працаўнікі.

Не дзіўна таму, што нічога не чуў пра гэтую міфічную істоту і Арык, сын іхні—рыжавалосае хлапчанё з вялікай галавой і кірпатым носам, засеяным рыжым рабаціннем. Ён таксама быў заўжды заняты сваёй досыць складанай цацачнай гаспадаркай, хадзіў тады-сяды на кузню да бацькі, заставаўся адзін пільнаваць хату. Арык не быў баязліўцам. З суседнімі хлапчукамі біцца не біўся, але кулак у адказ на крыўду паказаць мог.

Яшчэ ён быў дапытлівы —пытаўся пра ўсё-ўсё, як і належыць чалавеку сямігадовага ўзросту. Яго цікавіла, чаму, напрыклад, снег ідзе толькі зімой; чаму агурок зялёны, а памідор чырвоны; хто гаворыць у скрыначцы, якую называюць радыё; хто пускае гром, а хто—дождж...

Надакучыў неяк маці з роспытамі, і тая заззлавала:

— Арык, бог мой, ідзі ты пабегай!

— А што гэта—бог?—заўважыў хлопчык новае слова:—А што ён робіць?

— Гром на небе робіць!—адказвала маці жартам, дзеля адчэпнага...

Арык не свіснуў пры такім важным адкрыцці, як рабілі іншыя пасялковыя хлапчукі, але рот разявіў ад здзіўлення.

Які ён нядобры,—падумаў ён,—громам страшыць!..

Арык баяўся грому... Калі над пасёлкам згушчаліся хмары і гучна грымелі, насядаючы адна на адну, скідаючы на зямлю белыя маланкі, Арык бег да маці, зусім не па-дзіцячаму войкаў і супакойваўся толькі тады, калі яго тулілі да сябе і абкрывалі хусткай...

«Калі б я быў богам,—падсумаваў Арык роздум,—я прагнаў бы гром... А дождж няхай быў бы...».

Як пачалася вайна, фашысты занялі пасёлак, усякія новыя парадкі заводзілі, Цыманам загадалі жоўтыя зоркі пашыць і насіць на адзенні. Маці пашыла. Сабе і бацьку—большыя, Арыку—малую. Тады іх прымусілі пакінуць сваю хату і перабрацца ў чужую, на ўскраіне. Там было гета... Пачалі жыць у гета. Арык адчуваў сябе хаця і нязвыкла, але няблага—сабралася шмат незнаёмых хлапчукоў: з адным слова, з другім слова... А вось бацька, той проста ўчарнеў чамусьці, маці плакала потайкам,—бачыў Арык. Аднойчы ноччу ён падслухаў, як маці з бацькам спрачаліся. Хлопец ледзь не ўсхапіўся з ложка, калі пачуў, што бацька пераконваў уцячы, пайсці ў лес, да партызанаў... Маці плакала ціха і пярэчыла: «А малы? І дзе мы іх знойдзем, партызанаў?..» Бацька не здаваўся. Ён сказаў, што хоць паспрабаваць трэба. Раніцай ён, можа, выберацца ў пасёлак, спытае таго-сяго...

Але раніцай адбылося іншае.

Ледзьве Арык расплюшчыў вочы, як ізноў пачуў плач маці і гутарку мужчын.

З усяго, што гаварылася, малы зразумеў адно: ніякіх уцёкаў не будзе! Бо рабін (гэтага сухарлявага дзеда ў чорнай ярмолцы маці звала рабінам) давёў, што трэба ім усім змірыцца і чакаць; маўляў, вычытаў ён у мудрым святым пісанні, быццам настаў іх час—і тут, і ўсюды на зямлі...

Невядома, што зрабіў бы бацька пасля, але ў гэты дзень не пайшоў у пасёлак...

Ім загадалі здаць лепшыя рэчы, пастроіцца ў калону і вывелі за калючыя драты гета...

З дзікім лямантам уцяклі з вуліцы, па якой вялі асуджаных на смерць, пасялковыя хлапчукі, галасілі жанчыны ў калоне і, спачуваючы ім, усхліпвалі кабеты каля весніц, а сівы прапаведнік у чорнай ярмолцы, ідучы ў першых радах калоны, спяваў нейкую песню...

Цыманіха, ідучы з краю калоны, усё падштурхоўвала свайго Арыка, каб ён непрыкметна захінуўся за спадніцу якой пасялковай жанчыны...

Гэта заўважыў рабін. Ён перастаў спяваць і з крывой усмешкай сказаў Арыкавай маці:

— Якое ў вас неспакойнае хлапчанё. Яно перашкаджае мне маліцца...

Цыманіха абвяла і больш не рабіла ніякіх спроб. У калоне разам з усімі тупаў маленькі рыжанькі хлопчык з мноствам высветленых і яшчэ не высветленых пытанняў...

Вечары аматараў паэзіі

На прадпрыемствах Гомеля многа аматараў беларускай паэзіі. У адзін з суботніх вечароў яны прыйшлі на сустрэчу з членамі літаратурнага аб'яднання пры газеце «Гомельская праўда». Сустрэча адбылася ў клубе ўпраўлення мясцовай прамысловасці.

Цікавы даклад аб беларускай паэзіі зрабіў кандыдат філалагічных навук Я. Міхалап. Аб рабоце літаб'яднання расказаў Ф. Курас. Ён прадставіў аўдыторыі пачынаючых паэтаў Ул. Омчыка, П. Касьяненку і празаіка-гумарыста М. Васілевіцкага, якія выступілі з чытаннем сваіх твораў.

Пасля былі наладжаны віктарына па беларускай паэзіі, кніжны базар.

Актыў бібліятэкі ўпраўлення мясцовай прамысловасці мяркуе неўзабаве правесці сустрэчы з паэтамі Гомельшчыны на фабрыцы імя Крупскай, камбінаце бытавога абслугоўвання «Адраджэнне» і на іншых прадпрыемствах.

Ф. КУПА.

НАМ ПІШУЦЬ

«Свабоду і незалежнасць каланіяльным краінам!» — так называецца выстаўка ў чытальнай зале Гомельскай абласной бібліятэкі імя Ул. І. Леніна. На гэтай выстаўцы шмат кніг, брашур, часопісных артыкулаў.

Р. ЗАЙЦАЎ.

* * *

Бібліятэка Ланскага сельскага Дома культуры (Нясвіжскі раён) правяла вечар на тэму «Навука і забабоны». У ім прынялі ўдзел калгаснікі; настаўнікі Ланскай сярэдняй школы, работнікі ўчастковай бальніцы.

С. ВАЛЯВАЧ.

* * *

Клуб чыгуначнікаў «Чырвоны Кастрычнік» (станцыя Асіповічы) праводзіць вялікую работу. Тут створан універсітэт культуры, часта адбываюцца канферэнцыі чытачоў, сустрэчы з пісьменнікамі, вечары адпачынку.

В. САМУСІК.

* * *

Філіял дзіцячай музычнай школы створаны пры Палацы культуры завода «Гомсельмаш». На аддзяленні скрыпкі, домры, віяланчэлі, кантрабаса і вакальнае прынята больш ста дзяцей рабочых і служачых.

* * *

Кінафестываль «Дасягненні навукі і тэхнікі — у вытворчасць» з поспехам праходзіць на «Гомсельмашы». Камбайнабудаўнікам паказаны фільмы «Дом на плошчы», «Універсальна-зборныя прыстасаванні», «Вялікая перамога савецкай навукі», «Такарныя станкі», «Расказ канструктара» і інш. За час фестывалю рабочыя і інжынеры завода азнаёмяцца з 25 фільмамі па пытаннях навукі і тэхнікі. Дэманструюцца фільмы ў заводскім клубе, у чырвоных кутках інструментальнага, механазборачнага, рамонтна-механічнага цэхаў.

В. СЯМЕНАЎ.

Для юных гледачоў

27 спектакляў — такі план Тэатра юнага гледача на час зімовых канікулаў.

У гэтыя дні маленькім гледачам Мінска і вобласці будуць паказаны спектаклі па п'есах «Прыгоды Чыпаліна» Дж. Радары, «Казачны домік» М. Сцегліка, «Алавяныя пярсцёнкі» Т. Габэ. Старшакласнікі паглядзяць «Рэвізор» Гогаля, «Няроўны бой» В. Розава, новы спектакль па п'есе «На граніцы» В. Белазёрава і інш.

Збіральнікі фальклору

Студэнты Брэсцкага педінстытута кожны год накіроўваюцца ў экспедыцыі па збору вуснай народнай творчасці. Групамі і па аднаму ездзілі збіральнікі фальклору па родных мясцінах. Паездкі далі добрыя вынікі. Асабліва вызначыліся студэнты Д. Шыцік, В. Шаламіцкая, А. Петруковіч, Л. Кастрыцкая. Студэнт III курса філалагічнага факультэта Дзмітрый Шыцік запісаў каля 800 твораў народнай творчасці — песень, частушак, прыкмет, замоў.

Г. МАСАЙЛА.

Галоўны рэдактар Янка ШАРАХОЎСКІ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі — 3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 01406

Друкарня імя Сталіна.